

Т. В. В
407/2

ID = 157286924
УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И Бр. 45415

ТРГОВАЧКО КЊИГОВОДСТВО

Лука Ђеловић
БЕОГРАД

И ~~ЏЕЛОВИЋ~~
Лука Delović
БЕОГРАД

ДВОГУБО или ДВОЈНО КЊИГОВОДСТВО

ЗА ШКОЛСКУ И ПРИВАТНУ УПОТРЕБУ

НАПИСАО

ЈОСИФ ПРЕДИЋ

Наставник књиговодства трговачке школе државне, „беогр. тргов. омладине“, реалке и т. д.

ДРУГО ИСПРАВЉЕНО И ДОПУЊЕНО ИЗДАЊЕ

БЕОГРАД

Штампарија код „Просвете“ — С. Хоровица

1897

ЦЕНА 2½ ДИН или 2½ КРУНЕ

У МЕСТО ПРЕДГОВОРА ПРВОМ ИЗДАЊУ

У предговору I-ог дела ове књиге обећао сам, да ћу и начин војног књиговодства разложити у II-гом делу, што ево и чиним са жељом, да и ова књига буде исто онако добро примљена, као што је књига првог дела.

Благодарећи г. г. претплатницима на лепом одзиву напомињем, да се начин, којим сам разлагао двојно књиговодство, показао врло користан за све време моје дугогодишње наставничке праксе у разним стручним школама. „Рачуне“ сам писао великим почетним словима, пошто их сматрамо као нека лица, а већ и ради разлике од обичних рачуна.

Право превода и прештампавање оба дела, задржавам за се.

На Ивањ-дан 1895. год.
у Београду.

Јосиф Предић

П Р И С Т У П

Понављање о личним рачунима по простом књиговодству.

Књиговодство, просто и двогубо, има циљ да води бригу о стању и напретку једне радње, односно њеног капитала или чисте имаовине (*Главнице*).

Простим књиговодством сазнаје се само укупно стање радње и њена чиста имаовина, као и укупна добит или штета, а двогубим књиговодством сазнаје се укупно стање радње, укупна добит или штета, сем тога *још и приходи и расходи по свима грамама рада*. У томе и лежи главна разлика између оба ова система или начина.

Рад са простим књиговодством своди се на два главна дела т. ј.

На пописивање радње (Инвентар) и

*На бележење промена т. ј. бележење свега што се у радњи деси. Променâ има двојаких: стварних и лично-рачунских. **Стварне** промене воде бригу о стварима које се налазе у радњи, и које чине саставни део имања, а обележавају се речима „Улаз“ или „Излаз“ дотичне ствари у нарочито зато удешене књиге, тако зване *Шконтро књиге*, које се воде по фолији (две наспрамне стране, обележене једним истим бројем). **Лично рачунске** промене воде бригу о рачунским одношајима појединих лица, која стоје у вези са радњом. Рачунски се одношаји обележавају ре-*

чима : „Дугује“ и „Потражује“ у нарочито зато удешену књигу „Партијалник“, која се такође води по фолији, и која је добила свој назив отуда, што се сваком лицу, које има рачуна са радњом, отвара засебна — тако звана партија (страна — фолија).

Рачунски одношај између два лица или две радње постоји, кад та лица — радње — имају међусобно нека рачуна т. ј. један дугује (дужник), или други потражује (поверилац).

Та дуговања и потраживања, дакле ти рачунски одношаји једне радње или лица, бележе се тако, да се увек обележава рачунски однос дотичног лица, како оно стоје према радњи (да ли дугује или потражује); а никад се не бележи однос радње према дотичном лицу са којим је радња у вези. То значи : *једна радња неће никад бележити, да она неком дугује или од кога нешто потражује, него ће бележити : ко њој дугује, или ко од ње потражује ; а тиме је уједно обележила и свој рачунски однос ; јер ко њој дугује, од тога она потражује и обратно, ко од ње потражује, том она (радња) дугује, на пр. :*

Нека радња купи од Стевана Симића из Ниша робе у износу од дин. 500, и остане износ дужна (на веру — кредит). Овај ће случај та радња завести (књижити) у своје књиге овако :

Пошто је то рачунски одношај, по коме је радња дужник, а Симић поверилац, то треба исти завести у партијалник, отворити Симићу партију и књижити, да он — Симић потражује, пошто је речено већ да се увек обележава рачунски однос лица према радњи, а тиме је уједно забележено и да радња дугује. Бележење или књижење у партијалнику на партију неког лица, да оно потражује, зове се „*одобрити*“ личном рачуну дотичног лица.

Овај пример имао би у партијалнику дотичне радње овај облик :

Дугује	Стеван Симић, Жини	Потражује
	1895	
	Маја 1	За послату ми робу Дин. 500

Рецимо да иста радња пошље Симићу 20. маја исте год. 200 дин. на име отплате свога дуга (а конто). Какав је ту рачунски однос? Радња је сад поверилац и обележиће тај рачунски однос тиме, што ће завести на партију Симића да исти дугује 200 за послату му готовину, или просто „задужиће“ партију Симићеву.

Бразде (црте), колоне или рубрике у партијалнику распореде се у главном за датум, за опис и вредност како на левој страни дуговања, тако и на десној — потраживања.

Лични рачуни у партијалнику показују стање рачунског одношаја са дотичним лицима; а стање се налази, кад се лични рачун закључи. Лични рачуни у партијалнику закључује се овако :

Саберу се обе стране (лева и десна), затим се збир мање стране одбије од збира веће стране и онда остатак, т. ј. добивена разлика, показује стање дотичног личног рачуна и зове се у књиговодству „Салдо“ а додаје се при закључку мањој страни за изравнање ради симетрије и контроле. За тим се изравнају обе стране и салдо се преноси на „нов рачун“.

I. Пример :

5 Дугује		Стеван Силић, Жини		Потражује 5			
1895		Д.	п.	1895		Д.	п.
маја	20	За послату ми го-		маја	1	За дату ми робу	
		товину	200			500	—
јуна	30	Салдо за 1/7	300				
		—	—			—	—
		—	500			—	—
			—			500	—
				јула	1	Пренос салда на нов	
						рачун	300
							—

II. Пример*):

У једној радњи у Београду деси се овакав случај :

Радња има потраживања од Јов. Поповића тргов. из Шапца 300 динара, а у исто време дугује тамошњем трг. Ђорђу Протићу 200 динара.

У партијалнику ове београдске радње Јов. Поповић *Дугује* 300 ; а Протић потражује 200 дин. Рецимо да ова беогр. радња хоће свој дуг Протићу да измири и то на овај начин :

Нареди Јов. Поповићу да овај за њен рачун положи Протићу 200 дин. те да га тиме измири. Шта се ту десило и какви су рачунски одношаји ?

Поповић је положио Протићу 200 дин.; то је Поповић поверилац, а Протић дужник радњин за исту суму. У партијалнику дакле треба ова беогр. радња да одобри Поповићу, а да задужи Протића са 200 дин. Другим речима : ова два лица имала су са беогр. радњом рачунских одношаја и ова ће у свој партијалник забележити оба рачунска односа, и дужников и повериочев, или та два лица имала су

*) Изведи овај пример ради вежбања.

због ове радње у овом случају међусобног рачунског односа.

Овај случај ваља нарочито добро размислити, пошто се у двогубом књиговодству само таки случаји дешавају, т. ј. сваки дужник има и свога повериоца за један исти посао, за једну исту суму. —

Лични рачуни у партијалнику закључују се редовно крајем сваке године 31. децембра, полугодишње, или иначе кад се укаже потреба н. пр. при коначном разрачунавању са неким лицем у току год. при наплати суд. путем и т. д.

Сва салда, по којима лица у партијалнику дугују, зову се „Салда дуговања“ и стављају се при пописивању радње у **Активу** као „потраживање радње по отвореном рачуну“; а сва салда, по којима лица у партијалнику једне радње потражују, зову се „Салда потраживања“, и стављају се при попису у **Пасиву** као и „дуг радње по отвореном рачуну“.

Оволико ради понављања о личним рачунима по простом књиговодству, пошто је то од преке потребе за разумевање двогубог књиговодства, које се, тако рећи, оснива (базира) на знању о личним рачунима по простом књиговодству.

ДВОГУБО (ДВОЈНО) КЊИГОВОДСТВО

Речено је већ у I делу ове књиге (стр. 5), да је просто књиговодство употребљавано још у средњем веку и то прво у Млецима и да је оно служило као основ и двогубом књиговодству.

Када се, и где, почело двогубим књиговодством прво служити овако, као што га ми данас имамо, — не да се тачно одредити; али, по природи и циљу самог двогубог књиговодства, свакако се оно најпре почело употребљавати код ортачких радња. Нарочито тада, када се почеше груписати мањи капитали у намери да створе већи капитал за неки посао, када се дакле почеше оснивати удружења или удеоничка друштва — тада се, велимо, најпре могла указати потреба двогубог књиговодства.

Удеоничка друштва имају велики број чланова — удеоничара, те није могуће да сви рукују имањем и пословима друштвеним, с тога они на своме збору изаберу из своје средине један одбор од више чланова и повере му руковање друштвеним имањем. Тај одбор зове се *Управни одбор*. По истеку неког периода, обично једне године, сазива се редовно годишњи збор удеоничара, на коме управни одбор полаже рачуне о своме раду и подноси годишње рачуне својим удеоничарима на преглед и одобрење биланса. Ове рачуне прегледа *Надзорни одбор* пре но што се поднесу збору, о чему ће доцније бити

опширније говора у додатку о удруженим друштвима, њиховој организацији и т. д.

Рецимо да је неко такво удружење водило своје књиге по начину простог књиговодства. Какав би извештај Управни одбор могао поднети збору? — Врло прост, т. ј. могао би поднети попис имања, упоређене имаовног стања по последњем закључку књига са стањем предходним (Биланс), и могао би поднети трошкове; те би се према томе видело, колико је то удружење укупно свој капитал унапредило, колика је укупна и чиста добит или зарада друштвена. Оваким извештајем тешко да би се данас задовољили удеоничари, па ма била и најсвеснија управа која га подноси. Сваки би желео знати на чему је највише зарађено, који су послови били успешни а који не; колики су и на шта су чињени трошкови — у опште, сваки поједини желео би знати све потанко, опширно изложено. Ову жељу просто књиговодство није у стању испунити, с тога се тражило начина, да се тој потреби одговори и нађен је потпунце у систему двојног књиговодства.

Циљ је дакле двојног књиговодства, да једној радњи у што краћем времену на лак начин покаже стања, као и приходе и расходе по свима гранама рада. Упоређењем укупних прихода и расхода добија се и чиста добит или штета.

Како се постизава овај циљ?

Овај се циљ постизава помоћу тако званих рачуна или конта (Conti).

О рачунима

Рачуни се у двогубом књиговодству сматрају као нека лица — неки помоћници у радњи, који се

искључиво старају о оном, што им се повери, али тако, да се ни један од њих не сме мешати у послове другог, ну да могу имати међусобно рачунских одношаја.

Ови рачуни не само да се сматрају као лица, него се и воде као лични рачуни по простом књиговодству. Они дакле могу да „дугују“ и да „потражују“, и изложени су сви у једној књизи, у којој се за свако тако замишљено лице отвара засебна партија (фолија), као и у партијалнику по простом књиговодству.

По двогубом књиговодству једино ти рачуни, ти замишљени помоћници старају се о свему што се једне радње тиче. Они ће се дакле старати о стварима које се налазе у радњи и представљају неку вредност; о рачунским односима и о приходима и расходима, па чак и о самом капиталу или главници. Ови су рачуни изложени сви у једној књизи, из које се може видети све што је потребно, а то је и *главно*, с тога се и та књига зове „**Главна књига**“, а не партијалник као по простом књиговодству. Партијалник није главна књига, као што га многи погрешно називају. Без њега се може бити ако на пр. радња нити узима од кога, нити даје коме на веру, или кредит.

Главна књига одговара свом називу „*главна*“, а удешена је и води се као партијалник, дакле по фолији. Лева је страна за дуговање и означена је са „*Дугује*“, десна за потраживање и означена је са „*Потражује*“. Бразде или колоне исте су као и у Партијалнику, т. ј. има бразда за датум, за опис и за вредност како на левој, тако исто и на десној страни.

Главна књига треба да је судом потврђена и ако се она у нашем закону не спомиње:

Главна књига је центар по двојном књиговодству, и разуме се, да је с тога треба судом потврдити. Рачуни у главној књизи закључују се исто онако, као и лични рачуни у партијалнику. У главној књизи изложени су сви рачуни, све што је потребно ; изложен је и рачун који показује износ и стање чисте имаовине, капитала или главнице, и с тога је он и најглавнији рачун у главној књизи и зове се **рачун главнице**.

Рачун главнице

Рачун главнице стара се о чистој имаовини, о чистој својини господара (шефа, газде) радње ; он заступа господара и његов уложени капитал, који је поверен тим замишљеним помоћницима, тим рачунима ; с тога он *потражује износ чисте имаовине* као главни поверилац свију осталих рачуна, а рачуни дугују главној вредност коју су примили на руковање исто онако, као што дугују и лични рачуни по простом књиговодству за примљене вредности.

Примера ради узимамо овај случај :

Капитал — главница једне радње износи дин. 50.000 ; и то : у готову 5.000, у меницама 15.000, у разној роби 30.000 дин., свега 50.000 динара.

По досада наведеном, рачун главнице као заступник господара потражује износ чисте имаовине 50.000 дин., коју је вредност уложио — предао у радњу ; а рачуни, који су примили капитал на руковање, дуговаће сваки за оно што је примио (као и неко лице), тако :

Рачун о готовини (благајница) дуговаће примљених у готову 5000

Рачун о меницама (Рачун меница) дуговаће
 за примљене менице 15000
 Рачун о роби (Рач. Робе) дуговаће за прим-
 љену робу 30000
 Ово у главној књизи изложено на партијама
 (фолијама) појединих рачуна, изгледало би овако :

1	Дугује	Рачун Главнице	Потражује	1
		Од рачуна	благајнице	5000—
		" "	меница	15000—
		" "	робе	30000—

2	Дугује	Рачун Благајнице	Потражује	2
	Рачуну	главнице	5000—	

3	Дугује	Рачун Меница	Потражује	3
	Рачуну	главнице	15000—	

4	Дугује	Рачун Робе	Потражује	4
	Рачуну	главнице	30000—	

Рачун главнице предао је појединим рачунима вредност на руковање и не меша се више у њихове послове. Они се старају сваки само за своју грану рада, не меша се један у послове другог; али имају при раду рачунских односа међусобом исто онако, као што је примером наведено у самом приступу: Борђе Протић, дугује за примљену готовину од Јов. Поповића; а Јов. Поповић, потражује за положену готовину Протићу, (види страну 4. ове књиге).

Примери за међусобни рачунски однос рачуна :

У именовану радњу (са капиталом од 50.000 дин.) дође купац и затражи робе за 100 дин. Ко може дати ову робу? — Само Рачун робе, јер он рукује, прима и издаје робу. Купац узме робу, и хоће да плати износ у готову. Може ли Рач. робе примити готовину? — Не може и упутиће купца благајници, да тамо положи Рачуну благајнице, што он и учини.

У овом случају издао је Рачун робе робу у вредности од 100 Дин.; а Рачун благајнице примио је за Рачун робе 100 дин. у готову. Ево рачунских односа :

Рачун робе потражује од Рач. благајнице 100 дин.
 „ благајнице дугује Рач. робе 100 „

У главној књизи треба на обе партије — фолије — забележити (књижити) рачунски однос, т. ј. *одобрити* Рачуну робе (завести да потражује од Рач. Благајнице); а *задужити* Рач. благајнице (завести да дугује Рачуну робе) — два пут ће се дакле завести рачунски однос, т. ј. дужников и повериочев, и отуда је цео овај начин (систем) добио назив *двогубо-двојно (дуило) књиговодство*.

Купац је могао пазарити н. пр. за 2000 динара робе и положити 1000 дин у готову; а за 1000 дин. дати своју меницу (акцепт). Какви би тада рачунски односи били? Рачун Робе потраживао би 2000. Рач. благајнице би дуговао роби 1000. и Рач. меница би дуговао роби 1000. У овом случају имали би смо једног повериоца и два дужника, о чему ће доцније бити говора; а и у почетку овог примера види се да Рач. главнице потражује од три дужника 50.000 (од благајнице меница, и робе), а дужници да му укупно дугују 50.000 динара. —

Капитал је активан, ако је актива већа од пасиве, а пасиван је обратан, ако је пасива већа од активе. Овај последњи случај наступа код обичних радња само ако су презадужене, банкротне; иначе постоји пасиван капитал (на дугу) н. пр. државни дуг, дуг општине, среза и т. д. Код пасивног капитала тежи се да капитал буде што мањи, или да се сведе на нулу*); а код активног капитала тежи се да капитал буде што већи (као код обичне радње). —

Ми ћемо овде само о активном капиталу говорити и напоменућемо само то, да код пасивних капитала Рач. главнице *дугује*, а код активних као што је већ наведено, *иотражује* износ чисте имаовине.

Рачун главнице, пошто је предао чисту имаовину појединим рачунима на руковање, што нам је већ познато — не меша се више у посао, нити се спомиње преко године, већ чека резултат. На крају године, или иначе ако се укаже потреба, затражи рач. главнице као заступник шефа радње, да му сви рачуни (сваки своје) поднесу преглед стања, т. ј. како стоји дотична грана рада, којом поједини рачуни рукују, да ли је што зарађено или штетовано и на чему. — Овај посао не врши рач. главнице сам собом, већ и ту има своја два (замешљена) помоћника — рачуна, који по његовом налогу, сваки за себе (одељено), врше тај посао. То су **Рачун Изравнања** и **Рачун Добити и Штете**, и они врше своју дужност само при закључку књига, као што је ниже изложено.

Рачун Изравнања

Рачун изравнања има при закључку књига ту дужност, да зађе код *свију* рачуна који показују

*) Ово смањивање, отплата, бива амортизацијом, т. ј. у једнаким годишњим ратама (ануитет), у којима је урачунат интерес и отплата дуга за извесно одређено време.

неко стање, и да та стања од њих покупи, као : Стање готовине, ефеката, меница, робе покретности, непокретности, потраживања и дуговања радње и т. д. — ова покупљена или нађена стања Рач. Изравнање има да упореди по фолији (на две стране) тако, да активу стави на леву страну фолије, а пасиву на десну. Тим упоређењем добија се попис, као и по простом књиговодству по фолији вођеном.

Рачун Изравнања покупи, одузме сва стања појединих рачуна, а тиме их изравна на дан закључка књига, а већ сутра дан враћа, или предаје понова појединим рачунима одузета стања, и тиме себе изравнава, т. ј. он је увек изравнат, пошто враћа онолико, колико и прими. С тога што при закључку књига изравнава рачуне, који показују стање, и што је сутра дан и сам изравнат, добио је назив *Рачун Изравнања* (Bilanz Conto).

Рачун Главнице, као главни поверилац радње, потражује чисту имаовину и показује стање чисте имаовине, и по досад реченом, узеће се и ово стање чисте имаовине при закључку књига у пасиву, као и остали Рачуни повериоци.

Рачун Добити и Штете

Рачун добити и штете врши своју дужност као и рачун изравнања *само* при закључку књига, т. ј. и он зађе те покупи од свију рачуна прихода (зараде) и расходе (трошкове), који то у опште показују; упореде их исто тако на фолији, и тиме добије резултат или добит, или штету. Ако су већи приходи од расхода онда ће бити добитка, а ако су напротив расходи већи од прихода, онда ће бити губитка или

штете. Отуда је и добио овај рачун назив : *Рачун Добити и Штете* или боље *Рачун Штете и Добити*.

Из рачуна добити и штете виде се приходи и расходи *по свима гранама рада*, до најмање ситнице као што ће се доцније видети из примера.

Оба рачуна, т. ј. Рачун Изравнања и Рачун Добити и Штете, имају само при закључку књига да врше дужност, и само се онда употребљавају.

Ако је све тачно у току године рађено, ако је све књижено тако, да је сваки рачунски однос рачуна међусобом правилно укњижен, ако је из књиге у књигу тачно преведен и т. д. онда ће салдо ова два рачуна бити један исти, т. ј. Салдо у рачуну изравнања биће раван салду у рачуну добити и штете, или: један рачун изравњује се са другим, један другог закључују. —

Ово је уједно и најважнија а и последња контрола књиговођи. Кад му се ова два салда слажу, онда је у опште све у реду, „слаже му се биланц“.

Пример :

Једна радња имала је при оснивању своје капитал (Главнице) 30.000 динара. После годину дана она закључи своје књиге и нађе овако стање употребљено у Рачуну изравнања (као попис на фолији вођен);

Дугује		Рачун Изравнања		Потражује	
Активна				Пасива	
	Дин		Дин.		Дин.
Стање Рач. Благајне	2000—	Стање Главнице као поверилац	30000—		
„ „ Меница	8000—	Стање личних рачуна њихово потражив.	1000—		
„ „ Ефеката	1000—	Салдо као Добит	2000—		
„ „ Робе	20000—				
„ личних рачуна њихово дугов.	2000—				
	<u>33000—</u>		<u>33000—</u>		

Рачун добити и штете исте радње изгледао би овако :

Дугује		Рачун Добити и Штете		Потражује	
Расходи		Приходи			
	Дин.		Дин.		
По рачуну Станарине	900—	Зарада од рач. робе	7000—		
” ” плате	1000—				
” ” разн. трошкова	3100—				
Салдо чисте добити	2000—				
	<u>7000—</u>				
					<u>7000—</u>

Из горњег примера види се, да је салдо од 2000 динара један исти у оба рачуна, т. ј. један је рачун изравнат другим.

Главница је по горњем примеру узета у рачуну изравнања у пасиву, што је правилно ; а да није тако рађено, него да је као у обичном попису чињено, т. ј. да је у пасиву узет сумо дуг радње по меницама, облигацијама, признаницама и дуг по јединим лицима, онда би салдо изнео не 2000 него 32000 динара. Такав салдо показао би разлику између активе и пасиве, а то је чиста имаовина. Овде је у рач. израв. узета и чиста имаовина у пасиву, с тога овај салдо показује за колико је имаовина порасла укупно, т. ј. за колико је било више прихода но расхода. Ако је то тако и тачно рађено, онда **мора** тај исти салдо бити и у рачуну добити и штете; јер се тамо види за колико је било више прихода но расхода.

При практичном раду који ће доћи доцније објасниће се ово понова.

Ова три најглавнија рачуна т. ј. Рачун Главнице Рач. Изравнања и Рач. Добити и Штете, чине тако рећи центар двојног књиговодства, а сада ће мо прећи на остале рачуне и поделићемо их на сродне групе.

Код сваког рачуна у опште треба имати ово на уму :

1. *О чему се стари дотични рачун ?*
2. *Кад дугује, а кад потражује ?*
3. *Шта показује, да ли стање, добит или штету, или обоје ?*

И према томе

4. *Да ли се закључује рачуном изравнања или рачуном добити или штете, или са оба ова рачуна ?*

Сем тога код рачуна, који се старају о стварима, треба за исте отворити и шконтро за исту ствар.

Подела рачуна

Осим већ наведених најглавнијих рачуна, остали рачуни се деле по природи својој на три главне групе и то на :

- а. Стварне рачуне ;
- б. Личне рачуне ;
- в. Помоћне или замишљене рачуне.

А. Стварни рачуни

Стварни рачуни старају се о стварима од вредности које се налазе у радњи и чине саставни део њеног имања.

У стварне рачуне спадају ови главнији рачуни.

1. Рачун Благајнице (погрешно назван „Благајна“).

2. Рачун Стране монете,
3. „ Ефеката (хартија од вредности),
4. „ Меница,
5. „ Робе,
6. „ Непокретности,
7. „ Покретности.

Сви ови рачуни могу се поделити и на више рачуна, по потреби, као што ће се видети кад о њима буде говора.

1. Рачун Благајнице

Овај рачун стара се о готовини у узакоњеној монети (у нас Динар — сребро).

Дугује при улазу готовине (кад прими готовину).

Потражује при излазу готовине (кад изда готовину).

Показује стање готовине, и према томе :

Закључује се увек са рачуном Изравнања.

Шконтро се не води као шконтро улазом и излазом, али се води у засебној књизи опширан Рачун Благајнице, и та се књига зове *Књига Благајнице*.

Књига Благајнице треба да је по двогубом књиговодству судом потврђена, пошто она има сасвим други значај но обично шконтро по простом књиговодству. Истина по нашем законском наређењу треба свако примање и издавање да је у дневнику спроведено, и према томе може се код многих трговачких радња, које воде двогубо књиговодство, изоставити књига благајнице са свим. На место Књиге Благајнице, може се из ручне књиге директно пренети у дневник (Зборник). Код већих радња нарочито код удеоничких друштава то није могуће.

Књига Благајнице служи и за отварање рачуна, за књижење у опште свију послова, који су обављени за готово, и у њој се одређују рачунски односи појединих рачуна, што ће бити опширније изложено доцније о књигама и о току књижења по двогубом књиговодству.

Погрешке учињене у благајници поправљају се сторнирањем; у њој није слободно грести и т. д. пошто треба да је уредно вођена.

Лице које искључиво прима и издаје новац и које води књигу благајнице, зове се благајник и треба да је стручан књиговођа, пошто он првобитним књижењем у благајницу даје правац правилном књижењу, одређује рачунске односе и т. д.

Благајница као и сви остали рачуни закључују се као и лични рачуни по простом књиговодству, и салдо се преноси на нов рачун. Код већег посла добро је да благајник „дневно закључује благајницу и да шконтрира касу“, па и ако му се стање не слаже, пре ће се моћи подсетити на грешку, ако је учињена тога дана, но кад прође неколико дана без шконтрирања.

2. Рачун страних монета

Сем домаће узаконене монете свака је друга страна. У нас је узаконен динар сребро, и по томе и златник (наполеон) важи као страна монета, т. ј. не води се у благајници.

Рачун стране монете стара се о страниј монети која се налази у радњи; дугује при улазу, кад прими страну монету у радњу по цени куповној; потражује при излазу, кад изда страну монету по цени продајној; показује стање стране монете а и

добит или штету (на курсу), и према томе закључује се рачуном изравнања и рачуном добити и штете. За сваку врсту монете води се засебни шконтро.

Мењачке радње и оне, које се баве спекулацијом са страном монетом, отварају за сваку врсту монете засебан рачун, као : рач. руских рубаља, рачун аустриских банака, немачких марака; или: Рач. злата за наполеоне и за златну монету у опште, и т. д.

Рач. стране монете може да се води и тако, да показује само стање, али тада се мора за сваку страну монету узети сталан курс и из рачуна се не би видела зарада или губитак, те би с тога шконтро књиге требало тачно водити. Добит или штету показивао би тада Рачун ажије.

4. Рачун Ефеката

Ефекти су оне хартије од вредности, којима се тргује на берзи.

Рач. Ефеката стара се само о ефектима, који се налазе у радњи ; дугује кад прими при улазу ефекта у радњу по цени куповној ; потражује кад изда при излазу ефекта из радње по цени продајној, показује стање као и добит и штету, и према томе закључују се Рачуном Изравнања и Рач. Добити и Штете. О Ефектима води се засебно шконтро, у коме се за сваку врсту ефекта отвара засебна фолија. Рач. Ефеката може да се дели на рачуне за поједине ефекте т. ј. може да се отвори за сваку врсту ефекта засебан рачун, као : Рачун дунавских лозова. Рач. акција Народне Банке и т. д. Ово чине обично оне радње које се баве куповином и продајом, дакле трговањем ефектима, као банкарске и мењачке радње.

Камата (интерес) или дивиденда (део добити) исплаћује се купонима, и ако на ефекту има овакових купона (у талону) којима је рок за наплату прошао, онда ваља у шконтру и то забележити, „са купоном н. пр. за 1. јануар 1895. Бива и то, да се купони пре рока одсеку са талона, те и то ваља у шконтру забележити „без тог и тог купона“. Мењачке и банкарске радње баве се куповином разних купона од појединих лица и пошто се самим купонима не тргује на берзи (немају курса), то их неће сматрати као ефекте, нити ће се о њима старати Рачун Ефеката, већ ће отворити за све купоне један општи **Рачун разних купона**. Овај рачун дугује при улазу по куповној*), а потражује при излазу по продајној цени, закључује се са Рачуном Изравнања и Рач. Добити и Штете. Рачун разних купона може и тако да се води, да увек показује стање, а добит да се сматра као ажија, н. пр. купон 2% лутријског зајма исплаћује држава са два динара у злату (суме од 10 дин. па на више) мењачи купују исти по 2 дин. 10 пара у сребру а при ажији 10% они зарађују 10 пара по комаду.

4. Рачун меница

Све писмене исправе, ако су издате у узакоњеном облику — ако одговарају битним условима меница, сматрају се као менице по меничном праву. Ово је опште правило за све менице, без обзира на коју монету оне гласе. У књиговодству пошто се тежи знати стање по свима гранама рада, деле се менице по природи својој на :

*) Купони истина гласе увек на једну исту суму за један исти ефекат, али при куповини плаћају их мењачи у сребру, а наплаћују у злату т. ј. они на ажији зарађују.

- а. *Домаће или месне менице*, т. ј. оне које гласе у динарима.
- б. *Стране менице или девизе*, (Devise) т. ј. оне које гласе у страниој монети, (заграничне).
- в. *Менични пријемни — акцепти или трате*, т. ј. оне које је радња примила — акцептовала, и које има о року исплатити, и
- г. *Менице за наплату* (Incassi), т. ј. оне менице, које радња прима да их само за туђ рачун наплати, да учини као неку услугу, а уз наплату неког провизиона за труд, ако се то чешће дешава.

За све ове Рачуне меница важи једно правило; т. ј, сваки од њих стара се само за своју врсту меница: сваки дугује кад прими (при улазу) дотичну меницу, а потражује (при излазу) кад изда дотичну меницу. Сви показују стање дотичних меница, и закључују се Рачуном Изравнања. — За сваку врсту меница води се и засебно шконтро и препис (књига меница) и свака врста има свој засебни редни број и своје рокове плаћања (шкаденцију, подсетницу).

Изузетак од овог правила може се чинити само са Рачуном Страних меница (Девиза). Овај Рачун показивао би увек стање и добит, пошто при улазу страних меница у радњу дугује по цени куповној, а при излазу потражује по цени продајној — те би се увек показала нека диференција (разлика у курсу). Радње, које се задовољавају да знају само стање страних меница, воде страну монету по сталном курсу тако, да се не може показати диференција. Сталан курс узима се н. пр. за аустријску форинту 2.30 динара, може и мање или више; за

немачку марку по 1.30 динара, за франак као и за динар, за рубљу (папир) 3 динара и т. д.

Банкарске радње деле Рач. Девиза по монети у којој су издате као Рач. Девиза у франковима, Рач. Девиза у маркама*) и т. д. исто тако и Рачун Наплата може да се дели на Рачун Наплата у форинтама, франковима и т. д. За све ове огранке важи опште правило Рачуна меница.

Рачун Домаћих меница, Рачун Страних меница и Рач. Наплата показују стања дотичних меница, и њихова Салда дуговања узимају се у рач. Изравнања као *Актива*; напротив, Рач. Меничних пријема, трата или акцепата радње, узима се као дуг радње по меницама у *Пасиву*, Његов ће салдо бити „Салдо Потраживање“, а кад се акцепт врати у радњу (улаз) а то ће бити кад га радња исплати — онда овај рачун дугује.

Новчани заводи, који купују (есконтују) менице воде још и Рачун Протестованих меница, или Рачун тужених меница или Рачун Меница код адвоката Н. Н. (тог и тог). Овај Рачун задужују са износом оних меница, које нису тачно о року наплаћене, а при наплати таквих меница одобравају опет овом Рачуну. —

5. Рачун Робе.

Све покретне ствари којима се тргује називамо робом. Роба може бити земаљски производ, фабрикат, полуфабрикат и т. д., и за све те врсте имамо један *Рачун Робе*.

Рач. робе стара се искључиво о роби, која се налази у радњи; дугује при улазу робе у радњу

*) Ил још детаљнија: Рач. Девиза на Париз, Берлин, Лондон и т. д.

по цени коштања, *дакле износ фактуре и свих трошкова*, као : подвоз, царина, ажија, утоваривање, пренос до радње и т. д. ; а потражује при излазу робе из радње по цени продајној ; показује стање робе и зараду на роби (добит или штету); и према томе закључују се Рачуном Изравнања и Рачуном Добити и Штете. О Роби се води опширно Шконтро робе (књига робе или стоваришна књига) и то за сваки артикал — за сваку врсту робе — понаособ, ако је то могућно т. ј. ако радња ради на велико, али са мало артикала. Радње, које имају велики број артикала, као у нас, не могу водити шконтро за сваки артикал понаособ, већ воде укупни шконтро за сву робу као увоз, извоз робе. Оваке радње, ако се служе двојним књиговодством, *морају* при закључку књига чинити попис своје радње ; *јер без тога не могу тачно и а правилно закључити своје књиге*, по што не знају право стање робе које треба предати Рачуну Изравнања (као активу) а без тога неће моћи знати ни добит на роби. Напротив оне радње, којима је могућно за неколико својих артикала водити понаособ шконтро за сваки артикал*), — могу закључити књиге по двојном књиговодству и без претходног пописа. Оне имају тачна стања по својим шконтро књигама и збир свију стања робе по шконтру робе прима Рачун Изравнања као укупно стање робе ; а кад се то зна, онда се зна и зарада на роби.

И ове радње чине, ако могу, попис или све своје робе, или само код неких артикала, тек да виде — ради контроле — да ли се неко шконтро са нађеним стањем слаже.

Рачун Робе може да се код оваких en gros — радња дели на Рачуне за поједине артикле н. пр.

*. Као винарске, дрварске, брашнарске радње и т. д., и т. д.

Рачун Шећера у коцкама, Рачун Рио Кафе, Рач. црна вина од те и те године, Рачун букових дрва и т. д. и за све ове Рачуне важи оно опште правило као и за укупан Рачун Робе.

За рабатирање робе при закључку књига као и за „рабат робе“ (попуст у цени) при самој куповини, није потребно отварати засебан „Рачун рабата робе“, као што неки погрешно чине а то с тога, што у првом случају отпис или рабат смањује вредност робе на стоваришту при попису и за толико је мање стање робе, те мања и добит; а у последњем случају смањује се цена коштања роби за попуст — рабат робе — и у толико је већа добит на роби.

Роба примљена у комисион т. ј. да се прода за туђ рачун или по утврђеној цени, или по цени, коју комисионар може постићи, не иде на Рачун Робе, већ на *Рачун Робе у комисиону* или *Рачун Комисионог стоваришта*. Овај рачун потражује вредност продате Робе са комис. стоваришта; а дугује при обрачунавању личном рачуну комитента (наредбодавца), за вредност робе и за све трошкове.

6. Рачун непокретности (Реалитета).

Ако радња има као саставни део своје имаовине и непокретног имања (непокретности или имобилија), онда се за то имање отвара засебан рачун: „*Рачун непокретности*“.

Овај рачун дугује за издату вредност при куповини имања или грађењу зграда, као и за све трошкове (таксе, пренос и т. д.); а потраживао би при продаји за примљену вредност. Он показује стање вредности имања, као и то, да ли имање при закључку више или мање вреди, и према томе и

овај Рач. непокретности закључује се Рачуном Изравнања и Рач. Добити и Штете. О деловима имања може се водити и засебно шконтро, а тако исто може се за поједино имање отворити и засебан рачун, као : Рачун куће у улици бр . . . . . и т. д. Ово се ради кад радња име више имања, или ако се бави само грађењем и продајом зграда, као неко н. пр. грађевинарско друштво и т. д.

Приход од зграда или имања не показује Рачун непокретности, већ то иде на рачун станарине или кирије ; а расход око оправака иде на рачун општих трошкова, или на трошак оправака. По овом судећи требао би Рач. Непокретности увек да се закључује само Рачуном Изравнања ; али пошто имање као зграде сваке године из године у годину све мање вреди (према каквоћи материјала), то ће се код зграда редовно годишње отписивати нешто од вредности, и то за солидне зграде мање, а за оне од слабог материјала више — најбоље по оцени стручњака. Овај отпис иде на Рач. Добити и Штете. Напротив, дешава се да имање спољашњим утицајем може и више да вреди (регулација, просек жељезничке пруге и т. д.) и тада неће бити губитка, већ напротив добитка, пошто се при попису узима стварна вредност на дан пописа. —

7. Рачун Покретности

Овај Рачун стара се о покретностима од вредности у једној радњи, као и о намештају (мобилије), прибору писаћем или алату и т. д. Дугује при улазу — куповини покретности, а потраживао би при продаји — излазу ; али, пошто се намештај и остали прибор узима за употребу, то се

годишње отписује од вредности — обично 10% — и према томе показује овај Рачун стање и губитак, и закључује се Рачуном Изравнања и Рачуном Добити и Штете. За намештај води се и засебно шконтро, па и засебан рачун за поједину врсту намештаја, али само у оним радњама, које имају већи део свога имања у намештају, као гостионичке радње, транспортна друштва и други. Радњама које тргују намештајем, намештај је уједно роба, а Рач. Намештаја стара се и код њих само о намештају, којим се радња служи.

Мање радње, код којих намештај има малу вредност, не воде никако рачуна о намештају, а напротив веће радње деле овај Рачун покретности на *Рачун Намештаја* и на *Рачун Прибора*. Код првог се отписује 10% редовно сваке године за употребу, а код другог се отписује онолико, колико је од прилике од прибора утрошено у току године.

О прибору, алату и т. д. при фабричким радњама, говориће се опширније у додатку ове књиге.

Б. Лични рачуни

За сваки рачунски одношај појединих лица, која стоје с неком радњом у вези, има по двогубом књиговодству дотични „*Рачун*“, који се стара о тим личним рачунским односима. По простом књиговодству имали бисмо примера ради задужити Јована Николића овд. са 100 дин. за узету робу, и то је чињено просто т. ј. заведено је — (књижено је): *Јов. Николић овд. Дугује* за узету робу 100 дин. — а по двогубом, као што је у почетку било већ говора, имали би смо завести да: *Рачун Јов. Николића овд. Дугује*, а *Рачун Робе да Потражује* — за

узету робу 100 дин. По двогубом начину одређује се дакле, не само однос личног рачуна, већ и однос оног рачуна, с којим је тај лични рачун дошао у додир, као у горњем примеру са Рачуном Робе. По општем правилу за „Рачуне“ треба и сви лични рачуни да су изложени у главној књизи, што се и чини ако има мали број тих личних рачуна. Али радње, као обично све трговачке, које имају велики број личних рачуна, не отварају за свако лице засебну фолију у главној књизи из ових разлога: Прво, што главну књигу треба штедити, јер књига и потврда исте стају доста, а друго, што лични рачуни треба да су „ажур“, т. ј. до последњег дана треба све да је разведено; а то није увек могуће, као што ће се доцније видети, и најзад дешава се, да се у личним рачунима обрачунава и интерес — тече интерес на свако дуговање и на свако потраживање — а главна књига није за овако обрачунавање ни удешена. Из тих разлога води се за личне рачуне засебна књига „Партијалник“, као по простом књиговодству, а назива се и „Књига Текућих Рачуна“, Салда-конто, Конто-корент (Salda Conto, Conto Corrent), ако се рачуна у истој и камата (т. ј. ако тече камата — интерес*). У ову књигу књижи се директно све из кореспонденције (преписке), и то као по простом књиговодству; а у главној књизи отвара се за све личне рачуне један „Рачун Разних Особа“ (Conto per Diversi) или „Рачун Текућих Рачуна“.

Овај Рачун стара се о рачунским односима свију лица — личних рачуна; он дугује кад поје-

*) Текући рачуни закључују се сваких 6 месеци, и то на три разна начина: а главни је циљ, да се сведе вредност салда (нето-салда) на дан закључка књига. Види о овоме у Рачуници Сретена Стојковића, пошто ово не спада у књиговодство, већ у Трговачку Рачуницу, коју сваком препоручујем.

дина лица дугују, а потражује кад лица потражују; показује увек само стање личних рачунских односа, и закључује се једино Рачуном Изравнања.

Губитке, ако их буде при раду са појединим лицима, не показује овај рачун никад.

Деси ли се да је неки губитак у изгледу, да се нека сума од неког лица неће моћи наплатити сва или само делимично, то се такав лични Рачун изравнањује „*Рачуном Сумњивих Наплата*“ (Dubiose) или „*Рачуном Сумњивих Потраживања*“. (Прво је правилније).

Овом се Рачуну предају сва потраживања, код којих је наплата у сумњи, и он дугује за пренос ових; показује стања ових „дубиоза“ као и губитак, и с тога се закључује Рачуном Изравнања и Рачуном Добити и Штете. Први прима вредност дубиоза, која се преноси на идућу годину; а други отпис т. ј. оно што се сматра као изгубљено. Висина овог отписа зависи од зараде у дотичној години. Ако је већа зарада, то подноси да се и више отпише; а ако је мања, тада се мање отписује*).

У случају да се после неког времена наплати неко већ отписано потраживање, то се тада сматра као добит за ту годину, и може се одмах књижити на Рачун Добити и Штете.

Рачун разних особа може и да се подели на „*Рачун разних домаћих особа*“, и на „*Рачун страних разних особа*“ што је врло корисно. Први се стара о личним рачунима домаћих лица, а други о страним. Оваком поделом добије се у свако доба преглед: колико н. пр. радња има укупно потраживања од својих муштерија у земљи, и колико укупно ду-

*) Наша Народна Банка описује при закључку сву дубиозу, не ценећи хоће ли се што наплатити од исте или не.

гује на страни, а хоће ли за поједина лица то да зна отвориће партијалник или текући рачун.

При комисионом раду употребљавају се још и ови Рачуни (као дометак личним рачунима): „*Н.... Н.... мој Рачун*“ (или наш, ако је радња ортачка) и „*Н.... Н. .. његов Рачун*“ (или њихов). Овај дометак утиче само на срачунавање камате и провизиона, иначе се води као обичан лич. рачун.

Први се употребљава, ако радња даје налоге (ако је комитент) комисионару и може да се води и у иностраној монети; а други обратно, ако радња као комисионар прима налоге од свога комитента — да их дакле изврши за туђ (његов или њихов) рачун. —

Најзад ваља још напоменути „*Рачун у двоје*“ (Conto Meta) или „*Рачун на пола*“; у троје и т. д.

Ови се рачуни употребљавају, кад две или више радње ступе привремено у друштво (ортаклук) ради извршења неког посла, па уложе подједнаке капитале и сnose заједнички трошкове, а добит деле на пола као и штету ако би је било. Ово се дешава, кад би се имала да изврши већа набавка, лиферација — куповина хране, вина у за то подесним годинама.

Пример за рачун по пола и како се исти закључује.

Једна радња ступи са Чед. Костићем у друштво за куповину грозђа из Старе Србије по пола, и водиће овакав Рачун :

Рачун гроздја по пола са Чед. Костићем
Дугује Потражује

За купљени 14000 ока	Дин. 2800—	Продато . 24000 ока	Дин. 9600—
„ „ 10000 „	1500—		
подвоз и трошак	1900—		
Добит за изравање			
1/2 Ч. Костићу 1700 „			
1/2 За мене 1700 „	3400—		
	<u>9600—</u>		<u>9600—</u>

Дешава се да се неком лицу отвори Рачун за обичне послове, али у току рада деси се неки посао сасвим особит, и тада се може отворити за тај случајни посао тако звани *привремени рачун Н... Н...* или *Особени рачун Н... Н...* али ово треба избежавати колико је могућно, сем ако се нарочита потреба за то укаже.

В. Помоћни Рачуни

Ови се Рачуни називају и „Замишљени Рачуни“, пошто се они старају о нечем што није нити ствар нити какво лице, дакле нешто замишљено, нешто невидљиво, као : приход; расход, камата, провизион и т. д. Па и сама Главница није видљива, већ њу представљају ствари од вредности, и рачунски одношаји са разним лицима, с тога и Рачун Главнице као и његова два помоћника т. ј. Рачун Изравања и Рачун Добити и Штете треба уврстити у ову врсту Рачуна; али пошто су они најглавнији, то смо их раније назвали *главни* и на овом месту нећемо више о њима говорити, већ само о оним рачунима, који показују приходе и расходе једне радње т. ј.

результат неки*). Ове ћемо рачуне звати „Помоћни рачуни“.

Помоћни Рачуни деле се у главном на рачуне који показују приходе и на рачуне, који показују расходе; ну пошто је циљ двојног књиговодства да покаже приходе и расходе по свима гранама рада, то се за сваку врсту прихода и расхода отвара засебан Рачун и што детаљније то боље. Не сме се штедити ни труд ни време. И код ових рачуна треба се држати општег правила за рачуне т. ј. о чему се старају, кад дугују, а кад потражују, и којим се рачуном закључују; а о шконтру не може бити говора, пошто се у исто бележи само улаз и излаз неких ствари. Сви помоћни Рачуни дугују, кад се ради њих или за њихов рачун нешто изда, или неком Рачуну нешто одобри; а потражују, кад за њихов рачун неки Рачун нешто прими, или ако се неком Рачуну нешто ради њих задужи.

С малим изузетком сви се помоћни Рачуни закључују Рачуном Добити и Штете, а само неки, и то у извесним случајевима, закључују се и Рачуном Изравнања, и то онда, кад има да се пренесе на идућу годину неки приход или расход, издат за идућу годину а не за ову, за коју се књиге закључују. Овај пренос може се чинити само Рачуном Изравнања, пошто он скупља стања при закључку, а сутра дан преноси иста или предаје Рачунима што им је одузео. Овај пренос чини Рач. Изравнања посредно, т. ј. преко неких „Преносних Рачуна“, што ће се доцније видети.

У помоћне или замишљене рачуне спадају ови:

1. Рачун Трошкова са огранцима.
2. „ Станарине.

*) Као и о замишљеним Рач. Остава, Улога и Залога.

3. Рачун Плате.
4. „ Пореза.
5. „ Милостиње.
6. „ Обезбеђења.
7. „ Ажије.
8. „ Провизиона са огранцима.
9. „ Поштарине.
10. „ Остава и чуварине.
11. „ Залога.
12. „ Улога.
13. „ Девиденде и Тантијеме.
14. „ Резервног фонда.
15. „ Ликвидације.
16. „ Камате са разним огранцима.

1. Рачун Трошкова

Овај се Рачун стара само о оним расходима или општим трошковима, који горе нису побројани. У овај Рачун спадају прво ситни трошкови радње, као : прање локала, мање оправке, огласи штампа, протоколисање радње и потврда књига, трошак са муштеријама, подвози по неком послу и т. д.*) и за оваку врсту трошкова води се *Рачун општих трошкова*, или просто само *Рачун Трошкова*.

Овај Рачун дугује за издате трошкове, а потраживао би, кад би се што на име трошкова наплатило, и закључује се Рачуном Добити и Штете.

Као огранак Рачуна Трошкова долази даље *лични трошак* шефа радње као *Рачун личних трошкова*, ако је самац; а ако има ортака, отвара се за сваког засебан рачун као н. пр. *Лични рачун Н... Н...*

*) Подвоз робе речено је већ, да долази на робу, а не на трошкове.

Лични рачун М... Лични трошкови дугују за издатке, појединих ортака или шефа, и закључује се различно. Код ортачких радња поједини лични Рачуни трошкова, закључују се Рачуном изравнања т. ј. ортаци се сматрају као дужници радње (актива), и њихово дуговање преноси се на нов рачун, који се изравнава тек *по закључку књига* пошто му се допише и добит која сваком од њих припада у смислу њиховог уговора. Овако је правилно; али многи врше овај посао одмах при закључку књига. Код самаца може се књижити лични трошак шефов одмах на Рачун Трошкова и закључити даље Рачуном добити и Штете.

Основни трошкови зову се трошкови при оснивању радње. Ако су ови трошкови велики тако, да их читава добит прве године не би покрила*), онда се за прву годину и не узима све као расход, већ се расподели и на идуће године. У том случају отвара се *Рачун Основних Трошкова* или *Рачун Трошкова Оснивања Радње*, а закључује се Рачуном Изравнања за пренос на идућу годину и Рачуном Добити и Штете за отпис при закључку књига.

2. Рачун Станарине

Овај се рачун стара о плаћеној и наплаћеној станарини (кирији); дугује за исплаћену, а потражује за наплаћену станарину; показује расход или приход радње и закључује се Рачуном добити и Штете.

Изузетак од овог правила може бити само у том случају, ако би се станарина платила или примила у напред, за време после закључка књига.

*) Пример наша Народна Банка.

Онда би се та у напред наплаћена или исплаћена станарина *пренела* на идућу годину, а то се може само Рачуном Изравнања, што се и чини.

3. Рачун Плате

О плати, која се даје књиговођи, помоћницима и у опште чиновницима, води се засебан *Рачун Плате* који се само о тој плати стара. Он дугује за издату плату; (а потраживао би, кад би се примила нека сума на име плате, дакле показује расход и закључује се Рачуном Добити и Штете. Ако би се коме издала плата унапред (аконто), ради лечења и т. д., онда би се и та унапред издата плата *пренела* на идућу годину Рачуном Изравнања.

4. Рачун Пореза

Порез који радња плаћа, иде на *Рачун пореза* и задужује се сваком исплатом на име пореза, и закључује се као расход Рачуном Добити и Штете. Порез се унапред не плаћа, нити се дешава да се враћа.

5. Рачун Милостиње

Овај Рачун дугује за све издатке учињене као прилог пострадалима од пожара, поплаве, труса, или као помоћ хуманитарним установама и т. д. и закључује се увек Рачуном Добити и Штете.

6. Рачун Обезбеђења

Свака радња треба у свој годишњи предрачун да урачуна и обезбеђење од пожара (или против

грѣда код пољопривредника), а о томе се стара овај *Рачун Обезбеђења (осигурања)*. Овај рачун дугује за плаћене суме у то име, и закључује се Рачуном Добити и Штете. Ако би се што на име обезбеђења платило у напред, за идућу годину, то би се и у овом случају Рачуном Изравнања пренела та сума на идућу годину, као расход за идућу годину.

При обезбеђењу (против пожара у случају смрти, против несретних случајева, леда и т. д.) склапа се са осигуравајућим друштвом уговор "*Полица*" (Police), у којој треба све тачно да је изложено. Нарочито код трговачких радња ваља ставити напомену: да вредност робе у радњи расте и опада, и да у случају пожара, књиге, *ако су тачне*, служе као ослонац т. ј. да друштво на основу књига плаћа штету. Признаница о плаћеном обезбеђењу зове се „премија“ (Prämie) и плаћа се обично годишње, а према правилима дотичног друштва.

7. Рачун Ажије

Ажија у опште значи разлика у вредности између сребрне и златне монете једног новчаног система (динар злато, динар сребро) — дакле онај вишак у колико злато више вреди. Дешава се да златна монета спадне и вреди мање но сребрна н. пр. наполеон за 19 дин. 90 пара, и онда се овај мањак назива „дисажија“.

Рачун Ажије стара се само о ажији и води се поглавито у мењачким радњама. Иначе се Рач. Ажије употребљава само за изравнање оних Рачуна, који се не воде само у законској монети, ма да и ово може да се избегне, кад се за страну монету узме сталан — непроменљив курс за обрачунавање, као

што је напред наведено. Рач. Ажије дугује за доплаћену или неком одобрену ажију; а потражује за наплаћену или неком задужену ажију; показује приход или расход, и закључује се само Рачуном Добити или Штете.

8. Рачун Провизиона

Провизија (провизион) у опште значи процентом ($^{\circ}\!|_0$ или $^{\circ}\!|_{00}$ од хиљаде) изражена награда, као и сензарија и куртажа, коју наплаћују сензали или банкарске радње за извршење датих им налога. Рачуни који се старају о провизији, сензарији и куртажу називају се *Рач. Провизије*; *Рач. Сензарије*; *Рач. Куртаже*. Сви ови рачуни дугују кад се награда неком плати или одобри, а потражују кад се она наплати или неком задужи; показују, даље, приход или расход и закључују се Рачуном Добити и Штете.

9. Рачун Поштарине

Овај се рачун стара о поштарини издатој за писма, препоруке, пошиљке поштом па и саме трошкове за депеше.

Рач. поштарине дугује за издату или неком одобрену поштарину; потражује за наплаћену или неком задужену поштарину, показује приход или расход и према томе закључује се рачуном Добити и Штете.

10. Рачун Оставâ

Дешава се да нека радња прими од каквог свог пријатеља ствари од вредности на чување или оставу.

За ову, тако рећи услугу, мора се водити тачан рачун, пошто у радњу улази вредност као туђа својина. Примањем оваких остава баве се нарочито новчани заводи који воде за то и нарочито шконтро са редним бројем остава. Остава истина, значи остављену ствар, и многи је ради тога увршћују у стварне рачуне, као и Рач. Улога и Залого. Ово је неправилно, пошто стварни рачуни воде бригу о стварима, које су својина радње и добивају своје име по називу саме ствари. На против, Остава није ствар особена, већ као остава могу бити разне ствари: а назив остава то је општи назив за све, и треба да спада у ову групу као и Рач. Залого и Рач. Улога.

Рач. Остава дугује лицу*) које да оставу и добије признаницу; а потражује од лица (или остављача), кад му се остава уз наплату чуварине врати. Показује стање и закључује се рачуном изравнања. — Заводи, који оваке оставе примају и чуварину наплаћују, воде и засебан „*Рачун Чуварине*“, који потражује наплаћену чуварину и закључује се Рачуном Добити и Штете.

11. Рачун Залого

Залого служи као гаранција за неки дуг или зајам, али се ретко дешава да трговачке радње раде такве послове. Зајам на залого издају новчани заводи, с тога ће се о овом говорити опширније у додатку ове књиге.

Рачун Зајма на Залого стара се о заложеним стварима; дугује при издавању зајма (улаз) потражују при наплаћивању зајма; (излаз, заложених ствари) т. ј. кад се зајам врати.

Рачун Зајма на Залого показује стање залого и закључује се Рачуном Изравнања. Приход од ка-

*) или Рачуну Остављача укупно, или при кауцији, полагачима кауције.

мате иде на засебан Рачун Камате зајма на залогe. О залoгама води се и нарочито Шконтро са редним бројем залoга*).

12. Рачун Улога

Овај се рачун употребљава само код оних Завода, који примају туђе капитале (уштеђевине) као што су : Штедионице, Задруге, Управа Фондова и т. д. С тога о овом рачуну опширније у додатку ове књиге.

Рачун Улога потражује кад благајница прими готовину као улог; а дугује благајници, кад ова врати улог; даље, показује само стање улога и закључује се Рачуном Изравнања (пасива). О уложима води се нарочити партијалник улагача са редним бројем. Камата, коју завод плаћа улагачима, иде као расход на нарочити „Рачун Камате на улоге“.

13. Рачун Дивиденде

Дивиденда, Делимак, то је онај део чисте добити код удеоничких друштава, који се дели удеоничарима по сваком уделу — удеоници (акцији). Рачун Дивиденде врши своју дужност само при закључку књига и потражује од Рачуна Добити и Штете делимак; а дугује Рачуна Благајнице за поједине исплате.

За делимке удеоничких друштава удешени су нарочити купони, о чему у додатку опширније.

Дивиденда припада удеоначарима као њихова чиста добит за поделу. Да би и чиновници имали удела у добити, те да их то подстрекава на што савеснији рад и штедњу, добијају и они неку на-

*) Види додаток.

граду, тако звану *тантијему*. *Рачун Тантијеме* потражује од Рачуна Добити и Штете одређену тантијему, а дугује Рачуну Благајнице за исплату исте.

По правилима сваког удеоничког друштва већ је одређено процентом колико од чисте добити иде на име тантијеме, а ова се после расподели појединим чиновницима сразмерно њиховој плати.

14. Рачун Резервног Фонда

Удеоничка друштва, нарочито новчани заводи да не би у случају губитка крњили свој капитал, имају у смислу својих правила, да стварају нарочити резервни капитал, који им служи за покриће већих губитака, ако за то не би годишња добит достигла. Овај резервни капитал зове се „*Резервни Фонд*“ и ствара се годишњим дописивањем од чисте добити при закључку књига. Рачун који се стара о овоме фонду, зове се „*Рачун Резервног Фонда*“.

Овај рачун потражује неки део добити у смислу правила (статута) дотичног друштва; а дугује за отписивање оним рачунима, код којих се неки губитак отписује или дугује за то Рач. Доб. и Штете.

Рач. Резервног Фонда потражује вредност истог исто као и Рач. Главнице и ставља се при закључку у пасиву, дакле у Рачуну Изравнања.

При пословима трговачким, који су изложени већим губитцима, или диференцијама у курсу, ствара се на исти начин осим редовног фонда још и нарочити фонд за оваке послове, који се зове „*Специјални Резервни Фонд*“. При губитцима на оваким пословима, отписује се прво од овог фонда, а резервни фонд крњи се тек кад се овај специјални фонд исцрпе.

15. Рачун Ликвидације

Ликвидирати или свршити с радњом значи чачно и поштено престати даље водити радњу, не обављати никакве нове послове, већ распродаги сву робу, наплатити сва своја потраживања, исплатити сва своја дуговања; или, просто речено претворити своју чисту имаовину у готовину. Да се ово све овако обави, треба више времена, нарочито код већих удеоничких друштави. Ликвидација обично се објави циркуларом (окружницом, расписом) и обично се дојакошњој фирми додаје придев: „у ликвидацији“ н. пр. „Живин рудник Авала у ликвидацији“ За ликвидацију се може одредити и нарочити ликвидациони одбор, чији се потписи протоколишу и објаве.

Све трошкове око ликвидације, као плате, стан и остало, најбоље је књижити одмах на *Рачун Ликвидације*. Добити при ликвидацији не може ни бити, јер се роба распродаје са рабатов и свуда се отписује више него иначе при закључку књига.

Рачун Ликвидације дугује за све издатке Рачуну Благајнице, те се из њега види трошак ликвидације; а потражује при закључном књижењу од Рачуна Главнице за пренос ликвидационих трошкова, а тако исто и Рачун Благајнице потражује од Рачуна Главнице за предату готовину, те се на тај начин сви рачуни изравнају.

Пример :

Једна радња с капиталом од 60.000 дин. ликвидира и после неког времена претвори сав свој капитал у готовину.

За време ликвидације наплаћено је свега 160.000 дин. (активе), а исплаћено је 100.000 (пасиве); трошкови ликвидације износили су 5000 дин. Завршни рачун при овој ликвидацији изгледао би овако :

1 Дугује	Рачун Главнице		Потражује 1
Рачуну Благајнице	лин.	Од разних рачуна за	дин.
за примљ. у готову	55000	уложен капитал . . .	60.000
Рачуну ликвидације	5000		
	<u>60 000</u>		<u>60 000</u>

50 Дугује	Рачун Благајнице		Потражује 50
Разним рачунима		Од разних Рачуна за	дин.
за наплату Активе при		исплату пасиве . . .	100000
распродији . . . дин.	160 000	Трошак ликвидације	5000
		Салдо готовине предат	
		Рач. Главнице	55000
	<u>160.000</u>		<u>160000</u>

109 Дугује	Рачун Ликвидације		Потражује 109
Рачуну Благајнице	дин.	Од Рачуна Главнице	дин.
за трошкове	5.000	за изравнање	5.000
	<u>5.000</u>		<u>5.000</u>

Ова три рачуна остају последњи неизравнати, а при закључку један другог изравнају као што се горе види. При оваком закључку нема ни Рачуна Изравнања нити Рач. Добити и Штете, пошто се трошак као губитак види на самом Рач. Главнице. Код удеоничких друштава спроводи се ликвидација друкчије, што ће се доцније у додатку видети.

16. Рачун Камате (интереса)

Камата или интерес значи приплод, принос, од неког капитала за неко извесно време, по неком одређеном проценатном ($\%$) мерилу (стопа).

За сваку врсту камате отвара се, по потреби, засебан рачун, а сваки се стара само о оној камати, којој је намењен. Рачуни Камата дугују, за плаћену или неком одобрену камату; а потражују за наплаћену, или неком задужену камату. Сви Рачуни Камата показују неки приход или расход, и закључује се Рачуном Добити и Штете. Ако се нека камата наплати унапред, дакле за време после закључка књига, онда се та камата не узима као приход за годину у којој је наплаћена, већ се преноси на идућу годину помоћу „*Рачуна Преносне (транзитне) Камате*“.

Овај се Рачун изузетно од осталих, закључује Рачуном Изравнања, пошто преноси добит као стање из једне у другу годину (пасиву).

Пример за Рачун преносне камате (или камате за пренос).

Рачун Камате домаћ. меница

Дугује		Потражује	
³¹ / ₁₂ Рачуну Преносне Камате	190.30	Од рачуна Благајнице за наплаћ. у току године	1450.60
Рачун Доб. и Штете	1260.30		
	<u>1450.60</u>		<u>1450.60</u>

Овако би изгледао Рач. камате домаћих меница; а Рачун преносне Камате изгледао би овако :

Дугује	Рачун преносне камате	Потражује
Рачуну Изравнања	190.30	Од Рачуна Камате дом. меница
	<u>190.30</u>	<u>190.30</u>

По природи самих Камата, овај се рачун дели на :

Рачун камате домаћих (месних) меница,
 „ „ страних меница (девиза),
 „ „ у текућем рачуну,
 „ преносне камате (Transit).
 „ опште камате.

Осим ових отвара се код новчаних завода још и Рачун Камате на главницу, на Улоге, Залогe и т. д., о чему ће у додатку бити говора.

О књигама

Најглавнија је књига у двојном књиговодству „**Главна Књига**“, као што је већ познато. У њој су изложени сви Рачуни, о којима је такође говорено, а води се на фолији као и партијалник. Уз главну књигу иде и „**Регистар**“ (казало), у ком се по азбучном реду, према почетним словима, набрајају Рачуни и њихова фолија у Глав. Књизи, да би се могли лакше наћи: дакле као и обичан регистар (што нам је познато из I дела. стр. 46.).

Остале књиге по двојном књиговодству не разликују се од књига по простом, само је друкчији начин књижења. Главније Књиге за двојно књиговодство ово су: Благајница, Првобележница, Дневник (односно Зборник), Рокови плаћања (шкаденција), Копија писама и фактура, Шконтро књиге. Споредне су књиге све ручне књиге, које су нам познате из простог књиговодства, као: Књига дневног пазара, поруцбина, месне ситне вересије, личних и кућевних трошкова, трошак радње и т. д.

Ми ће мо сада о свакој од горе наведених књига понасоб говорити, као: о циљу, начину вођења (књижења) и у чему се оно разликује од начина по простом књиговодству; а за тим ћемо прећи на ток књижења по двојном начину.

а. Књига Благајнице

Књига Благајнице води се по фолији, треба да је судом потврђена, служи за књижење послова обављених за готово и показује стање готовине. У опште ова је књига *опширно вођен Рачун Благајнице*, као што је већ довољно објашњено на стр. 19 ове књиге. Пример за књигу благајнице :

157		Дугује		Рачун Благајнице		Потражује		157	
1895				Дин. п.		1895		Дин. п.	
мај	1	Салдо од 30 Априла	2430	60	мај	1	Од Рачуна Робе		
"	1	Рачуну Меница За напл. мен. бр. 45	400	—	"	1	За наб. робу по рач	1000	—
"	1	Рачуну Робе За продату робу	300	—	"	1	Од Рачуна Трошкова За оправку прозора	11	20
"	1	Рачуну Ефеката За прод. 1 дув. лоз.	13	—	"	1	Од Рачуна Робе За трош. експедиц	18	10
"	1	Рачуну Камате За наплаћ. кам.	18	70	"	1	Од Рач. Поштарине За једну денешу	3	—
"	1	Рач Ј. Марића, Ниш За примљ. готовину	100	—	"	1	Од Рач. П. Симића оvd. За посл. му готов.	1360	—
		—	3262	30	"	1	Салдо за $\frac{2}{5}$	708	—
		—					—	3262	30
мај	2	Салдо од $\frac{1}{5}$	708	—			—		

При књижењу кроз благајницу треба све *опширно* навести и описати као број менице, ефекта, купона и свега другог, пошто је то првобитно књижење послова обављених за готово. Ако је наплаћена или исплаћена станарина, плата, обезбеђење и т. д., то треба тачно ставити за које време и у опште толико опширно, да је све јасно.

Код удеоничких друштава, а нарочито код већих новчаних завода, чине се при вођењу Благајнице

још неке олакшице за књиговођу, т. ј. збирају се рачунски односи појединих Рачуна једнога дана на тако званом „табаку Благајнице“, о чему ће у додатку бити опширније изложено.

б. Књига Првобележница

Првобележница, првобелешке, првобележник, (Prima-Nota), служи за прибелешку или књижење оних послова, који нису обављени за готов новац, него на почек, на веру (вересију) за неко време. Она се води по пагини као и по простом књиговодству; али по двојном књиговодству требала би да је судом потврђена пошто се у њу књиже првобитни рачунски односи Рачуна, отварају се Рачуни и даје се правац правилном књижењу повремених послова. У Првобележницу књижи се помоћу *става* као и по простом књиговодству. Став значи: ставити рачунске односе Рачуна међусобом, а по простом књиговодству ставља се само рачунски однос појединих лица према радњи и у томе се и разликују оба ова начина.

Став може бити прост и сложен.

Прост је став, кад се стави рачунски однос само једног Рачуна према другом Рачуну (Дужник и поверилац), или кад има један Рачун дужник, и један Рачун поверилац.

Сложен је став, кад има више Рачуна дужника да дугују једном Рачуну повериоцу, или обратно: више Рачуна поверилаца потражују од више њих Рачуна дужника.

При књижењу по простом и сложеном ставу правило је, да се увек прво стави дужник па за тим поверилац; и ако има више дужника онда се бројно

наведе *оволико њих дужника* или следећи на за тим поверилац, и тек се после ређају дужници. Рачунске односе „дугује и потражује“ према томе није ни потребно стављати, пошто се зна да се прво ставља дужник, а за тим поверилац, и то у трећем падежу (Коме дугује? — Дугује том и том Рачуну).

Пример за прост и сложен став :

Месец, Мај 1895.

*	10	Дин.	
	<u>Рачун робе</u>		
	<u>Рачуну Ј Марића, Ниш</u>		
	за примљену робу, по његов рач. бр.		600
	<u>Следећи:</u>		
	<u>Рачуну Робе</u>		
	<u>Стев. Јевтић, Чачак</u>		
	За послату му робу по рач. Бр. 245	450	—
	<u>Браћа Антићи, Краљево</u>		
	За послату им робу по рач. Бр. 246	500	950
	11		
	<u>Владислав Полцер, Беч</u>		
	<u>2-ци Поверилаца</u>		
	<u>Рачуну Аустр. Банака</u>		
	За послатих му фл 700 — à 2.50	1610	
	<u>Рачуну Девиза</u>		
	За послат чек. по виђ. фл 300 — à 2.30	690	2300

*) Дан може и у ову бразду да се ставља.

Из горњих се примера види, како се књига води и у њу књижи. Прво наведени пример показује прост став и види се да је прво стављен дужник (Рач. Робе) затим поверилац (коме? Рачуну Ј. Марића, и тек опис за шта дугује (за примљену робу).

Друга два примера показују сложене ставове, и то код првог више дужника, а један поверилац; а код последњег више поверилаца, а један дужник.

За сложен став потребне су две бразде. У прву се ставља износ за поједине Рачуне, а у другу укупан збир, те тако се види колико укупно неки Рачун потражује (у примеру Рач. Робе) и колико неки рачун укупно дугује (у примеру Влад. Полцер), а уједно колико и поједини дугују или потражују.

Првобележница се и збира по двојном књиговодству, пошто збир Првобележнице и збир Благајнице чине обрт једне радње, који се показује и у Дневнику, те се тиме врши уједно и контрола над радом.

Књижење у Првобележницу бива искључиво из кореспонденције т. ј. из копије писама и из страних писама које радња прима.

Првобележница може још да се води и тако да се дуговања Рачуна стављају у засебну бразду, а потраживања у засебну; а датум се може стављати и с леве стране на пр.

1895			ЗА НАБРО- ЈАЊЕ	ДУГУЈЕ	ПОТРА- ЖУЈЕ
мај	10	<u>Рачун Робе</u>		600	
		<u>Рачуну Ј. Марића. Ниш</u>			600
		За примљену од њега робу			

Горњи начин подесан је за почетнике, а служи и за контролу; јер ако је добро укњижено, треба сума дужника да је равна суми поверилаца.

в. 0 Дневнику — Зборнику

(J o u r n a l)

По наређењу нашег трговачког законика (II глава, § 8 — 21, о трговачким књигама) **мора** се водити дневник, у који ће се бележити све што се у радњи деси (дан по дан, месец по месец и т. д. § 8 трг. зак.) без обзира на то, да ли радња води своје књиге по начину простог, или двојног књиговодства.

У страним законима, н. пр. у суседној Аустро-Угарској, нема така наређења односно овог Дневника; с тога тамо трговачке радње потврђују Првобележницу (штрацу) и Благајницу (касу), и из ових непосредно преносе по простом књиговодству у Партијалник, а по двојном у Главну Књигу*). Веће радње, удружења и заводи имају дневник али као Зборник (Sammel Journal) за двојно књиговодство. Овакав Дневник — Зборник служи им само за олакшицу, т. ј. за збирање рачунских односа појединих Рачуна. Збир рач. односа они преносе на партију дотичних Рачуна. Из оваког Зборника не види се стање готовине (Салдо) пошто се не одвајају дуговања од Потраживања Рачуна Благајнице, већ се води као и Првобележница.

Природно је, дакле, да многи наши трговци странци, или они, који су васпитани на страни вичу

*) И наша Народна Банка књижи дневно директно из добивених података (налога) у тако звану Привремену Главну Књигу, али осим ове има још и другу сталну Главну Књигу због наређења нашег трг. закона.

па наш Дневник. Многи га из незнања нашег законског наређења и не воде, а многи баш доказују, да је Дневник са свим непотребан.

Наш законодавац имао је (1860 год.) у виду нашу тадашњу спрему и образованост трговачку у погледу вођења трговачких књига, с тога је врло мудро и удесио наређење нашег трг. закона, за тадашње прилике.

По нашем закону је Пописник и Дневник уз копију писама све и сва. Само ове прве две књиге треба судом потврдити, а остале се и не спомињу; за Партијалник нема таквог наређења, дакле нема га ни за Главну Књигу.

Ма да ово изгледа просто и непотпуно, опет је ово наређење довољно, па да сваки посао остави по књигама трага. Наш трговац ако води просто књиговодство, дозна из својих књига то исто, што и страни из својих. Наш трговац води „*Ручну Књигу*“ непотврђену; али из ове преноси све одмах дневно у Дневник, и то по реду како је посао текао. Из Дневника, ако што има, преноси у Партијалник (неко дуговање или потраживање). Из Дневника види наш трговац стање готовине, пошто су у Дневнику „*улази*“ и „*излази*“ готовине упоређени. Дневник је књига Благајница и Књига Првобележница спојена у једну, као што је већ познато по простом књиговодству, а странци у место ове једне имају две, сваку за себе вођену и потврђену.

И по двојном начину кад се воде књиге, довољно је за једну обичну трговачку радњу да има књиге: Пописник Дневник (са ручном књигом) и Главну Књигу. За већу радњу, новчане заводе и т. д. треба осим наведених још засебна Благајница, Првобележница и много других, споредних књига. При оваким већим радњама мора се водити Благај-

ница и Првобележница за себе, и тек из ових преноси се збирањем у Дневник, који је отуд и добио име „Зборник“ (рачунских односа).

Зборник има дакле тај **циљ**, да прикупи, сабере или групише рачунске односе појединих Рачуна тако, да се исти укупно могу пренети на партију дотичних Рачуна у Главну Књигу. Он се води на пагини и има облик као и по простом књиговодству, само на место улаза и излаза Благајнице има Дугује и Потражује Благајница.

Збирање се може вршити дневно, седмодневно, полумесечно или месечно.

При дневном збирању, збирају се рачунски односи Рачуна једнога дана, тиме се добија н. пр. колико Рач. Благајнице укупно дугује једног дана; а колико укупно потражује тога дана; или колико Рач. Робе тога дана укупно дугује, а колико потражује и т. д. за сваки Рачун. Овако је збирање најтачније и најбоље једино с тога, што се свакодневно све укњижи у Главну Књигу. Кад се овако ради, онда се каже: „Књиге су ажур“

Месечно збирање практичео је у толико, што књиговођа уштеди времена; јер може читав месец да укњижи за неколико дана; а остало време може употребити на контролисање, на статистику или на остали рад у биро-у (кореспонденцију и т. д.)

Пример за Дневник једне трговачке радње која води двојно књиговодство, али без Благајнице и Првобележнице, већ води Ручну Књигу и из ње непосредно преноси дневно у Дневник, а из овог у Главну Књигу. (Види страну 53).

Из ручне књиге може и да се збира, као што је већ наведено, и тада се у Главној Књизи књижи под оним даном, који је при збирању закључно узет.

Тако на пр. при месечном збирању књижи се у Главној Књизи под последњим даном тога месеца.

Пример за Дневник као Зборник, у који је пренесено из Благајнице и Првобележнице и то :

а) Дневним збирањем (види страну 54).

Овим дневним збирањем добијамо у Зборнику, као што се види у примеру на страни 54 једну суму

*)	Месец Мај 1895	Страна Глав. књиге.	ДНЕВНИК	
			Првобележн.	БЛАГАЈНИЦА ДУГУЈЕ ПОТРЖ.
10				
	Пренос Салда од 9/V		480 50	
	²⁾ <u>Рачуна Трошкова</u> за ситн.	16		14 —
	<u>Рачуну Робе</u> за дневни пазар	48	189 40	
	<u>Рачуну Меница</u> за напл. бр. 46.	36	400 —	
	<u>Рачуна Робе</u> за експедицију	48		411 —
	<u>Рачуну Робе</u> за наплаћ. рачун			
	Број 33	48	700 —	
	<u>Рачун Робе</u>	48		
	<u>Рачуну Ј. Марића Ниш</u>	24		
	за примљ. робу по њег. рач.		600 —	
	<u>Рачун Ј. Марића, Ниш</u>	24		
	за послату му готовину ³⁾			300 —
	Салдо за 11/V			1044 90
			600 —	1769 90
				1769 90

*) Овде може да се стави знак колационирања или страна ручне књиге.

²⁾ Дужници се даље од црте стављају, а повереници ближе, ради прегледа или обратно.

³⁾ Ово није потребно и кроз Првобележницу спровести као по простом књиговодству. Благајница врши ту дужност за рачунски однос послова обављених за готово.

СТРАНА		Месец Мај 1895	Страна Глав. Књиге	ДНЕВНИК			
Благајн	Првобел			Првобележница	БЛАГАЈНИЦА		
Дан.					ДУГУЈЕ	ПОТР.	
		10	Пренос салда од 9 V			480 50	
			<u>3 Дужника</u>				
			<u>Рачуну Благајнице</u>	40			
17			Рачун Трошкова дин. 14	16			
17			" Робе . . . 411	48			
17			" <u>Ј. Марића . . . 300</u>	24			725 —
17			<u>Рачун Благајнице</u>	40			
			<u>Следећима :</u>				
17			Рач. Роб. пазар. 189.40	48			
17			" " нап. рач. 700.—	48			
			889.40				
71			" Мен. нап. бр. 46 400.—	36		1289 40	
			* и т. д				

за дуговање Рачуну Благајнице једну суму за потраживање, а тако исто и за остале Рачуне по једну суму за сваки радни дан, кад је дотични Рачун имао рач. однос.

Овако се исто чини и при месечном збирању и тада се за сваки месец добија укупан збир за поједине Рачуне, који се преноси у Глав. Књигу.

При збирању може да се учини још једна олакшица, а то је : да се у Зборнику ређају прво сви Рачуни дужници (они који ма ком Рач. дугују), па за тим Рачуни повериоци. Овај је начин најпodesнији за месечно збирање.

*) Салдо се не тражи, пошто га има у Благајници, него се даље тако књижи до краја месеца, и тек тада преноси се салдо на нов рачун, т. ј. закључује се Дневник

ако је тачно завео повериоце и њихова потраживања, тада ће збир дуговања (дужника) бити раван збиру поверилаца, као што је и у наведеном примеру сума 2614,40 дин. равна за дужн. и повериоце.

Још једну корист има од овог начина, нарочито књиговођа почетник; јер мање може да греши при преносу рачунских односа из Зборника у Главну Књигу. Он има прво дужнике да разведе, дакле све на леву страну да књижи, па за тим повериоце, на десну страну њихове фолије.

Овај последњи начин збирања у опште је најпрактичнији, и ми бисмо га корисно употребљавали, да нема нашег законског наређења, којим се истина овакав начин не забрањује, али се тражи оно, што се оваким збирањем не постизава. (Салдо готовине, књижити дан по дан и т. д. као што је већ познато).

Крајњи је циљ при вођењу двојног књиговодства, да се рачунски односи Рачуна међусобом ставе на њихову партију (фолију) у **Главној Књизи**. Из овога се понова види, да треба груписане рач. односе из Зборника пренети у Главну Књигу на фолију дотичних Рачуна, што се и чини дневно, седмодневно, полумесечно или месечно. Ово пренашање из Зборника врло је лак посао, јер у Зборнику има просто све: и назив Рачуна и рач. однос и вредност и т. д.; само ваља све *тачно* пренети. Баш с тога, што је овај рад прост више механичан — грешки се често пута те се за неки рачунски однос узме погрешна цифра неког другог рач. односа или се најзад сама цифра погрешно прочита или погрешно напише.

Да се не би оваке просте грешке при пренашању збира из Зборника у Главну Књигу превиделе, контролише се и овај рад, *и то после сваког збирања* (дневног месечног и т. д.). Ово контролисање бива у томе; што се из Главне Књиге испишу

Збирни биланс за 10 Мај 1895

Фелија Гл. Кв.	РАЧУН	ДУГУЈЕ	ПОТРА- ЖУЈЕ	САЛДО	
				ДУГУЈЕ	ПОТР.
16	Рачун Трошкова	14 —	—	14 —	
24	„ Ј Марића	300 —	600 —		300
40	„ Благајнице	1289 40	725 —	564 40	
48	„ Робе	1011 —	1289 40		278 40
		<u>2614 40</u>	<u>2614 40</u>	<u>578 40</u>	<u>578 40</u>

Сума 2614,40 показује збир дуговања и потраживања, а сума 578,40 показује збир салда дуговања и потраживања, која морају исто тако да се слажу, ако је тачно рађено, пошто ова салда показују разлику између дуговања и потраживања. За колико један Рачун више дугује неком Рачуну за толико овај више потражује од њега.*)

Г Копија писама и фактура

Познато је још из I дела (страна 54.) да треба сва писма, фактуре (рачуне) депеше признанице и т. д. копирати или имати преписе од истих. За писма, признанице, депеше уговоре и т. д. узима се засебна „Копија Писам“ и из ове се књижи у Првобележницу, или директно у текуће рачуне (Салда Конто) Фактуре које радња издаје треба, копирати у засебну „Копију издатих фактура“ са редним бројем и т. д.

За ове копије важи све оно исто што је у I делу речено (стр. 54 — 56.), с тога то овде нећемо више ни понављати.

*) Ако се Нето-салди слажу знак је, да одбијање мање стране од веће тачно вршено и да нема рач. грешке. Ово је важна контрола за књиговођу.

д Споредне књиге

При двојном књиговодству има оних истих споредних и помоћних књига као и по простом књиговодству, као: Шконтро књиге за све ствари од вредности, разне подсетнице, књига дневних пазара, књига месне вересије, књига трошкова, поруџбина, наруџбина и т. д. О овим ручним књигама нећемо овде ни говорити, пошто је о њима у I делу довољно говорено. (стр. 56—61).

О помоћним књигама при новчаним заводима и фабрикама, које пису у I. делу објашњене, биће говора у додатку ове књиге.

О току књижења по начину двојног књиговодства

Ко је пажљиво пратио све што је досад у овој књизи речено, могао се већ упознати са током књижења по начину двојног књиговодства. Али, ради бољег утврђења и чистијег прегледа, ми ћемо се понова вратити на то, и навешћемо још нека правила, на која мора пазити књиговођа при књижењу, нарочито ако је још почетник.

Центар је двојном књиговодству, као што је већ познато — **Главна Књига**. У њој су изложени сви Рачуни, који се старају о појединим деловима имања и појединим гранама, рада. При сваком па и најмањем послу имају Рачуни међусобом неки рачунски однос, који се мора забележити на њихову фолију у Главну Књигу.

Да ли се ти рачунски односи Рачуна при раду одмах и књиже Главну Књигу? Одговор је не књи-

жите се*). Па како се ради, по ком се правилу, или којим се путем долази до Главне Књиге, или просто, какав је ток књижења по двојном начину?

Ево тог правила на које треба књиговођа да пази при књижењу, ако води књиге по двогубом начину :

Пре свега треба да се размисли и запита: шта се при неком послу десило, *какви су рачунски односи* (а ових мора бити и при најмањем послу); даље, који су Рачуни дотакнути, *који је Рачун дужник а који поверилац*; за тим тек настаје питање: како је посао обављен, да ли за готово или не, и према томе *да ли ће се књижење сировести кроз Благајницу или кроз Првобележницу, или кроз обе ове књиге*. Како се у ове књиге књижи речено је већ као и то, да се из обе књиге пренаша у Зборник, а из овога у Главну Књигу на дотичну фолију Рачуна.

После сваког збира чини се збирна билансија, ради контроле, да се види, да ли је све тачно пренето на дотичне Рачуне у Главну Књигу.

Ово правило мора имати књиговођа увек на уму, и ако се истога строго придржава, неће тако лако грешити.

Примера ради замислимо да имамо једну радњу у којој књиге водимо, и деси се у њој овај случај :

Цветко Милошевић трг. из Ниша пазари разне робе у износу од дин. 4000—; положи нам а конто у готову дин. 1000, даље, даде нам једну страну

*) Камо лепе среће да се то може тако практично (на америкачки начин) одмах књижити у Глав. Књигу. Морало би се све опширно књижити и посао описати, тропила би се Глав. Књига, истина много, али би бар саму њу и споредне књиге имали а отпао би Дневник, Благајница и Првобележница, и увек биле књиге „ажур“ без велике муке.

меницу (чек) на Беч по виђењу фор. 300 (по 2 дин. 40 пара). даље потпише меницу (свој акцепт) за 3 месеца динара 2000, и најзад уступи нам својих 20 дуванских лозова, рачунајући сваки по 13 дин.

Ово треба укњижити по претходном правилу, и то онако, како је посао текао : прво продају, па за тим наплату.

1.) Какви су рачун. односи при продаји робе ?

Рач. Робе издао је робу, он је поверилац, а Цветко Милошевић је дужник за примљену робу. Пошто није све платио одмах у готову, то ће се ова продаја књижити кроз првобелележницу. У ову се књигу књижи ставом и то прво се ставља дужник, као што је познато, дакле :

Рач. Цветка Милошевића, Ниш
Рачуну Робе

За узету робу по рач. Бр. 366, дин. 4000.

Овим ставом је Цветко задужен, а сада му ваља одобрити оно, што је дао за исплату свога дуга.

2.) Какви су рач. односи при наплати, односно његовој исплати ? Цветко је прво положио у готову дин. 1000. Ко прима новац ? — Рач. Благајнице ; он је дужник а Цветко поверилац. Ово треба дакле спровести кроз Благајницу, а то ће изгледати овако :

Дугује

Рачун Благајнице

Потражује

Рачуну Цветка Милошевића

за прим. а конто рач. дин 1000

Цветко је даље положио фор. 300 аустр. вредн. Фориште нису у нас узакоњена, већ страна монета, и њих ће примити Рач. аустр. Банака (или разне монете код мањих радња). Овај је Рачун дужник, а Цветко је поверилац и пошто није положио готовину (динара сребра), то се ово неће ни спровести кроз Благајницу, већ кроз Првобележницу, и то простим ставом, т. ј. прво дужник, за тим поверилац; дакле:

Рачун Аустр. Банака

Рачуну Цветка Милошевића, Ниш

За примљених фор. 300 по 2 динара

40 пара . . . . . дин. 720—

Најзад Цветко је још положио 20 дуванских лозова. Ко ће примити ове лозове? — Рач. Ефеката, и он ће бити дужник, а Цветко поверилац; па пошто није дотакнута готовина, то ће се и ово књижити понова кроз Првобележницу простим ставом дакле: (прво дужник)

Рачун Ефеката

Рачуну Цветка Милошевића, Ниш

За прим. 20 ком. дув. лоз. Сер. . . . .

№ . . . а 13 . . . . . дин. 260—

Пошто овде има у један мах два Рачуна дужника, т. ј. Рачун астр. банака и Рачун Ефеката, а један поверилац — Цветко, то се ово књижи сложеним ставом (опет прво бројно колико дужника) овако:

два дужникаРач. Цв. Милошевића, КиниРачун Аустр. банака

За прим. фор. 300 а 2.40 дин. 720 —

Рачун ЕфекатаЗа прим. 20 ком. дув. Лоз. а 13 дин 260 — 980 —

Горњи пример имао би се збирати у Зборнику*) а из овог би се пренело у Главну Књигу на партију Цветкову; или би се Цветку отворила фолија у партијалнику; а у Главној Књизи задужио би се. Рачун домаћих разних особа са 4000 дин. — а одобрило би се том истом Рачуну дин. 3980 (види о томе о личним Рачунима и изради ово ради веџбања). Примери и веџбања у практичном раду који долази, објасниће ток књижења свестрано. Што више примера неко изради, пре ће сватити, пре ће научити књиговодство; јер сама теорија овде не вреди ништа. Може се теоријом причати о књиговодству, али се неће умети радити (водити књиге) ако се не веџба са што више, ма и простијих примера.

О закључку књига

Књиге се закључују месечно, полугодишње и годишње. или иначе ако се укаже каква потреба.

Месечни закључак књига врши се на крају сваког месеца и то овим редом:

*) Ако се води ручна књига и из ове се пренаша у Зборник, онда отпада Благајница и Првобележница, као што је већ познато.

Прво се закључи Благајница, нађе се салдо и шконтрира се каса, т. ј. увери се да ли у ствари има толико готовине, колико салдо показује. — Затим се збира и укњижи све у Главну Књигу (месечно збирање), а код дневног збирања (журнализирања) укњижи се у Главну Књигу и збир последњег дана тога месеца, и то у прву бразду Главне Књиге, па се затим прва бразда сабере и избаци се сума у другу бразду. За овим се чини збирна билансија; ревидирају се фактуре и т. д., и тиме је месечни закључак свршен.

Полугодишњи закључак књига врши се шестомесечно 30. јуна и 31. децембра сваке године. Рад је као и при месечном закључку, само се још начини збирни биланс за свих 6 месеци укупно; ревидирају се фактуре, обрачунавају се конто-коренти; закључују се сва Шконтра и упоређују се са стварним стањем. Дакле закључују се све партије у Партијалнику, салдо се преноси на нов рачун, и чини се извод из личних Рачуна. Рђаве платише треба на основу извода тужити, с обзиром на наш трговачки закон, (I глава § 15.), или их само опоменути, да им је рок исплате по отвореном рачуну прошао и т. д.

Годишњи закључак

На крају сваке године, 31. Децембра, треба све књиге закључити, контролисати, наћи стање, као и приходе и расходе, у опште треба имати преглед рада.

Овде ћемо говорити само о закључку књиге обичне трговачке радње, а у додатку ове књига изложено је како се чини закључак код удеоничких друштава, новчаних завода и т. д.

При годишњем закључку раде се овим редом :

Прво : закључи се књига Благајница. Нађено салдо упореди се са стварним стањем, и ако се ово слаже, онда се оно преноси на нов рачун. Ако се салдо не слаже, онда треба тражити грешку упоређењем, колационирањем и т. д.

Друго : сабере се књига Првобележница. Њу треба сабрати, пошто је претходно страна монета претворена у нашу. Даље треба закључити сва Шконтра, па наћи стања и пренети на нов рачун.

Треће : Све рачунске односе из Благајнице и из Првобележнице за месец децембар треба пренети збирањем у Зборник а кад буде то готово, треба одмах наћи салдо Благајнице у Зборнику, (ово само код нас важи, јер странци немају салда у Зборнику) и упоредити га са салдом књиге Благајнице. Затим треба збир Благајнице и збир Првобележнице упоредити са укупним збиром (обртом) Зборника, па и те две суме, као што је већ речено, треба да се слажу.

Четврто : По овом треба пренети збирове у Главну Књигу на партије појединих Рачуна, и начинити збирну билансију.

Пето : Ако се и збирна билансија за месец децембар слаже, онда треба начинити општу билансију, т. ј. свих дванајст збирних билансија треба сабрати у једну *годишњу билансију*, и ако се биланс за сваки месец понаособ слагао, слагаће се и овај годишњи биланс.

Шесто : Из годишњег биланса склапа се закључни биланс, из кога се најзад књижи, тако звано закључно књижење.

Пример за закључни биланс :

У Главној Књизи једне радње има ових рачуна, који у току године укупно дугују и потражују, онолико, колико је код сваког стављена сума.

1 Дугује		Рагун Главнице		Потражује		1
1895	дец. 31			1895	Од рач. Израв-	
				дец. 31	нања . . .	100000

2 Дугује		Рагун Благајнице		Потражује		2
1895	дец. 31	Разним у току		1895	Од разн. Рач. у	
		год. . . .	114000	дец. 31	току год . . .	107000

3 Дугује		Рагун Бобе		Потражује		3
1895	дец. 31	Разним Рач.	95000	1895	Од разних рач.	70000
				дец. 31		

4 Дугује		Рагун Дм. Меница		Потражује		4
1895	дец. 31	Разним Рачу-		1895	Од Раз. Рач.	7000
		нима . . .	22000	дец. 31		

5 Дугује		Рагун Ефеката		Потражује		5
1895	дец. 31	Разним Рачу-		1895	Од Раз. Рач.	2000
		нима . . .	18000	дец. 31		

6 Дугује *Зачун Намештаја* Потражује 6

1895								
дец.	31	Разним Рач.	1000	—				

7 Дугује *Зачун Пореза* Потражује 7

1895								
дец.	31	Рач. Благајн.	1000	—				

8 Дугује *Зачун Станарине* Потражује 8

1895								
дец.	31	Рач Благајн.	1000	—				

9 Дугује *Зачун Трошкова* Потражује 9

1895								
дец.	31	Рач. Благајн.	2000	—				

10 Дугује *Зачун Плате* Потражује 10

1895								
дец.	31	Рач. Благајн.	2000	—				

11 Дугује *Зач. домаћих разн. особа* Потражује 11

1895					1895			
дец.	31	Рач. Робе у току год.	40000	—	дец.	31	Рач. Благајн. за наплаћен: у го- дини.	20000

12 Дугује		Рачун Непокретности				12 Потражује	
1895'							
дец.	31	Рач Благајн.	10000	—			

Горње суме код појединих Рачуна показују годишњи збир, и кад се ове суме упореде, онда добијемо годишњу билансију. Из годишње билансије нађемо салда дуговања и потраживања, које суме треба да се слажу*), и последње што још има да се чини то је, да се добивена салда расподеле тако, да она салда, која показују стања, покупи Рач. Изравнања; а она, која показују приход или расход, да покупи Рач. Добити и Штете.

Ова подела Салда чини се прво у самој закључној билансији, што је врло практично, и онда има само из ове да се начини закључно књижење. —

Кад би се из наведене Главне Књиге начинила годишња и закључна билансија са поделом салда Рачуну Изравнања и Рачуну Добити и Штете, онда би тај закључни биланс изгледао овако: (Види на страни 69.)

Као што се види из овог примера (стр. 69.) билансија се слаже, пошто је салдо Рачуна Изравнања раван салду, Рач. Доб. и Штете, о чему је већ говорено раније.

Из овог закључног биланса чини се закључно књижење сложеним ставом т. ј. књиже се они рачунски односи, који су забележени у Рачун Изравнања и Рачун Доб. и Штете, и према томе тај би став закључног књижења за горњу билансију гласио: (види стр. 70.)

*1 А то је доказ да су салда тачна т. ј. да је тачно одбијена мања страна од веће.

Закључни биланс 31 децембра 1895 год.

Год.	Р А Ч У Н	Годиш. биланс		С а л д а		Рач. Изравн.		Рач. Д. и Шт.	
		ДУГУЈЕ	ПОТР.	ДУГУЈЕ	ПОТР.	ДУГУЈЕ	ПОТР.	ДУГУЈЕ	ПОТР.
1	Главнице	—	100000						
2	Благајнице	114000	107000	7000	100000	7000			
3	Робе (укупно)	95000	70000	25000 ¹⁾		35000 ²⁾			
4	Домаћих меница	22000	7000	15000		15000			10000
5	Ефеката (укупно)	18000	2000	16000		16000			
6	Намештаја	1000	—	1000		900 ³⁾		100	
7	Пореза	1000	—	1000				1000	
8	Станарине	1000	—	1000				1000	
9	Трошкова	2000	—	2000				2000	
10	Плате	2000	—	2000				2000	
11	Домаћ. раз. Особа	40000	20000	20000		20000		2000	
12	Непокретности	10000	—	10000		9800 ⁴⁾		200	
	Салда.	306000	306000	100000	100000	103800	3700	10000	10000

1) Ово је рачунски салдо, у Рачуну Робе, а стварно има робе више.

2) Ово је стварно салдо т. ј. вредност робе, која се налази у радњи при закључку књига.

Ово се стање добија из Шконтра робе (збир стања свију артикала) где се шконтра воде; а радње; које не воде шконтра за робу, морају чинити попис робе и стање по попису додаје се Рач. Изравнања, иначе без пописа не би се могле закључити књиге.

3) Намештај остаје још у вредности 900 дин. а 100 дин (10%) отписано је као губитак за употребу.

4) Кад непокретности отписано је 2% за амортизацију, дакле 200 дин., а вредност, која се преноси Рачуном Изравнања на идућу годину, износи 9.800—

Закључно књижење 31 Децембра 1895

Рачун Изравања

Следећима :

За активу при закључку

Рачуну Благајнице динара.	7000	
„ Робе	35.000	
„ дом. меница	15,000	
„ Ефеката	16,000	
„ Намештаја	900	
„ Дом раз. особа	20,000	
„ Непокретности	9,800	103,700

Следећи:

Рачуну изравања

За пасиву при закључку

Рачун Главнице, дин.	100.000	
„ Доб. и Штете д.	3.700	103,700

Рачун Добити и Штете.

Следећима:

За расходе у току године

Рачуну Намештаја дин.	100	
„ Пореза	1000	
„ Станарине	1000	
„ Трошкова	2000	
„ Плате	2000	
„ Непокретн.	200	
„ Израв. (салдо),,	3700	10,000

Рачун Робе

Рачуну Добити и Штете.

За приход на роби у току год. дин. 10.000

Ово закључно књижење треба књижити у Зборнику, па из Зборника пренети закључак на партије појединих Рачуна и затим подвући црте т. ј. закључити потпуно књиге, или свршити закључак књига на дан 31. Децембра 1895.

Сутра дан 1. Јануара 1896. треба Рачун Изравнања да врати стања (активу и пасиву) појединим Рачунима. То значи, да ће Рач. Изравнања при **поновном отварању Рачуна** дуговати оно што је при закључку потраживао, а потраживаће, оно што је при закључку дуговао. Дакле обратно закључноме књижењу овако :

Следећи :

Рачуну Изравнања

за пренос aktive на нов рачун у 1896 год.

Рачун	Благајнице	дин.	7000	
"	Робе	"	35.000	
"	Дом. меница	"	15.000	
"	Ефеката	"	16.000	
"	Намештаја	"	900	
"	Д. раз. особа	"	20.000	
"	Непокретн.	"	9.800	103700

Рачун Изравнања

Следећима :

за пренос пасиве на нов рачун у 1896 год.

Рачуну	Главнице	дин.	100.000	
"	Доб. и Штете	"	3.700	103.700

Овај последњи став може да се књижи и тако, да се добит одмах при закључку дописује Главници што се чини, ако је у радњи самац т. ј. ако радња нема ортака. Дакле Рач. Израв. Рачуну Главнице, за повишен капитал зарадом 103.700. Дин.

Ако се не дописује добит капиталу одмах као у последњем примеру, онда ћемо имати један став више, т. ј. Рач. Доб. и Штете, Рачуну Главнице, за пренос добитка на нов рачун у 1896 год. а ово се чини код ортачких радња, а нарочито код удео-нич. друштава.

Закључак књига код ортачких радња бива у главном тако исто, само се разликује у преносу добити појединим ортацима, с тога ћемо овде један пример навести :

Узмимо да се Јован Јовановић удружи с Николом Николићем и отпочну заједнички рад с тим да добит деле према уложеном капиталу.*)

Јован	улаже	чисте	имаовине	10.000	дин.	;	а
Никола	"	"	"	30.000	"		

На крају године покаже се при закључку књига чиста (нето) добит 4000 динара.

У току године потрошио је Јован лично 3500 дин ; а Никола је свега изузео за своју потребу 1600 дин., што им је задужено на њиховом личном рачуну. Како ће се ово пре свега укњижити при почетку рада, и како ће се поделити добит ?

Рачун Главнице остаје увек само Рачун Главнице, без икаквих дометака. Многи погрешно раде кад отварају на пр. за горњи случај : Рачун Главнице Јована Јовановића и Рачун Главнице Николе Николића. Рачуна Главнице ништа се не тиче колико има ортака и колико је који од њих уложио. То је њихова ствар, то ће они расправити у пописнику, који они чувају као тајну. Горњи пример показује нето добит 4000, а да није ни један од

*) Ма да нису подједнако уложили, могу опет делити добит подједнако, ако такав уговор начине. Уговор је код ортачких радња а основ за поделу добитка и т. д.

њих трошио, била би нето добит 9600 дин. Кад 9600 поделимо на 4 дела, онда један део износи 2400 динара, а то значи да ће се Јовану одобрити 2400 дин.; а Николи три пута толико (1 : 4) дакле 7200. Трошак му је задужен, зарада одобрена, и салдо ће показивати колико је нето нарастао капитал једног, а колико другог ортака, па ће им се толико свакоме у самом попису (инвентару) дописати. Рачуну Главнице дописаће се сва нето зарада, дакле 4000 дин.

О закључку књига код удеоничких друштава, о преносној камати, о капитализовању камате, подели добити и т. д. биће у додатку ове књиге опширније у изложено.

Да поновимо о току књижења по начину двогубог књиговодства још једном у кратко :

Чим се деси случај одмах се запитај : да ли је обављено за готово или не. Ако је за готово, узми Благајницу ; а ако није, узми Првобележницу. Кад си то учинио ; онда размисли какав је рач. однос, т. ј. који је Рачун дужник, а који је поверилац ; и за тим књижи по упутству које је досад изложено, т. ј. збирај на који хоћеш начин у Зборник, а из овога у Глав. Књигу.

Кад је то свршено, т. ј. укњижено, онда размисли да ли има што у неки Шконтро да се заведе, па ако има, заведи одмах ; и најзад, ако има да се заведе рок неком примању или давању, по меници заведи и то у Шкаденцију и тада си готов.

Радње, које не воде Благајницу и Првобележницу за себе, нека књиже у Ручну Књигу, а из ове у Дневник*) дневно, како је који посао обав-

*) Овде и може остати назив „Дневник“ а не „Зборник“, пошто се дневно књижи, а не збира се као у Зборнику.

љен. Из Дневника нека књиже у Главну Књигу као и у Шконтро Књиге и Шкаденцију, ако што има.

Овим мислимо да је довољно исцрпен ток књижења по начину двојног књиговодства, и пре но што пређемо на практичан рад ради вежбања, говорићемо још како се грешке, учињене при књижењу, исправљају, као и о контроли, којом се дознаје, да ли је *све тачно* укњижено, пренесено, у опште да ли је све исправно.

О исправкама и контроли

Исправке се чине по начину двојног књиговодства у главном исто онако као и по простом, а то значи, да се исправке у књигама чине, по природи њиховој, на два главна начина (види I. део стр. 66—67).

Ако се погрешно при писању цифара, то се погрешно написане цифре могу танко прецртати, али тако, да се види шта је било погрешно написано — па се више или ниже прецртане цифре забележи она која је требала да дође.

Ако се погрешно при књижењу, т. ј. ако се рачунски однос не одреди тачно, или ако се у књизи, по фолији вођеној, н. пр. погрешно задужи, место одобри, или стави нешто у „Улаз“, место у „Излаз“ — онда се такве грешке исправљају *сторнирањем*.

Свако се сторнирање (Storno) рачунских односа **мора** спровести кроз Дневник — Зборник, и није допуштено исправљати у Главној Књизи без предходног књижења у Зборник, па ма се и нека маленкост исправљала. У Главној Књизи ништа се не ради на памет и непосредно, већ се мора књижити прво у Дневник — Зборник; а у шконтро књигама, ако се што погрешно онако као што је горе напоменуто, сторнира се непосредно.

Контрола при раду по начину двојног књигово-водства треба да је така, да књиговођа може сам свој рад да контролише, а тако и бива. Ево тих контрола :

Прва контрола је у томе, што књиговођа може да зна, да ли је све тачно из Благајнице и Првобележнице збирано и пренесено у Зборник*). Ако је све тачно рађено, онда ће салдо у Књизи Благајнице бити равно салду Благајнице у Зборнику; даље, збир Благајнице и Првобележнице мора бити раван таком укупном збиру у Зборнику и показиваће обрт радње.

Друга је контрола потребна да се зна, да ли је све тачно пренесено из Зборника или Дневника**) у Главну Књигу, на фолије дотичних Рачуна. Ако је сваком дужнику задужено и повериоцу одобрено оно што треба, тада ће збир дужника бити раван збиру поверилаца; а то се види из збирне билансије (страница 58 ове књиге.)

Трећа је контрола чиста или нето билансија. Ако се из збирне билансије (дневне, месечне, или годишње) нађу салда појединих Рачуна, т. ј. разлика између дуговања и потраживања, тада мора и збир салда дуговања да је раван збиру салда потраживања (стр. 69). Ово долази отуд, што у колико је је један Рачун више поверилац у толико морају Рачуни дужници више дуговати.

Четврта контрола. Ово је последња и најглавнија контрола за књиговођу. Ако и ова контрола покаже тачност, онда је у опште све без икакве

*) Мање радње преносе из Ручне Књиге у Дневник, и ова контрола отпада.

**) Напред је већ речено, да је Зборник и Дневник по двојном књиговодству једно исто и ми смо назвали Зборник с тога, што се збира (код већих радња) из Благајн. и Првобележнице, а код мањих нема збирања из Ручне Књиге, те може да остане назив Дневник.

сумње тачно и исправно. Ако се књиговсџи слаже годишњи збирни биланс (збир укупног дуговања и потраживања за свих 12 месеци) и нето биланс (салда) онда мора у закључном билансу салдо Рачуна Изравнања бити раван салду Рачуна Добити и Штете. (Види страну 69*).

При закључку књига може лако да се деси и то, да се стања (салда) појединих Рачуна не слажу са стварним стањем, које се нађе за те Рачуне по попису (инвентару). На пр. Рачун Меница неке радње показује 31/12 салдо дуговања дин. 126.000; а при попису нађено је у лисници (портфељу) само 122.000 дин. у меницама, дакле за 4000 дин. мање.

При овакој грешци треба одмах колационирати — упоређивати Шконтро меница са Благајницом као и са осталим књигама и Рачунима, са којима је Рач. меница дошао у додир; даље са кореспонденцијом и т. д.

Дешава се да шеф неке радње преда неке своје менице суду или своме адвокату ради наплате, а да књиговођа о томе и не зна, и да тај посао није пропраћен ни писмом, што би по правилу требало да се чини. Шта бива? — Књиговођа, не знајући ништа о томе и не одобрава Рачуну Меница износ предате менице и тада се, разуме се по себи, не може слагати салдо меница по књигама са стварним стањем меница.

Дешава се дакле и то, да се погрешно неком Рачуну одобри нешто што је требало сасвим неком другом Рачуну одобрити. Ако је ова грешка учињена у Благајници при књижењу, ипак ће се салдо Благајнице слагати с тога, што је за њу рачунски однос добро одређен.

*) То је знак да је имање повишено за онолико, за колико је било више прихода но расхода. Ако се, салда не слажу онда или рачун није тачан или је што проневерено или у опште нека неправилност учињена.

При оваким грешкама треба све колационирати, све понова збирати, преносе ревидирати¹⁾, упоређивати кореспонденцију са књигама и подацима за књижење и т. д., па ако се покрај свега тога грешка не може никако да нађе, онда — само у оваком случају — отвара се тако звани **Рачун Исправака** и помоћу овог исправљају се грешке.

Рачун Исправака треба избегавати у колико је могуће; а код новчаних завода не би се никако смео ни употребљевати; јер грешка у њих мора да се нађе, а лакше се и тражи но код обичне трговачке радње. Рач. Исправака служи само као посредник између закључка књига — билансије и пописа, пошто се најзад морају слагати књиге са стварним стањем по попису. — Све што би неки Рачун показивао више но што је право стање — одузело би му се и тај би вишак примио Рач. Исправака; а тако исто и све што би неки Рачун показивао мање но што је стварно, накнадило би му се из Рачуна Исправака.

Ако се деси само рачунска погрешка, или ако је неки рачунски однос погрешно стављен, а иначе све је савесно и поштено рађено; онда ће Рачун Исправака, ако се радња при исправци грешке њиме послужила, примити онолико вишкова од појединих Рачуна, колико је мањака морао надокнадити, а то значи биће изравнат. На пример:

Рач. дом. мен.	дугује салдо	16800	дин.	а по попису има	16400—
„ стр. „	„ „	700	„	„	1000—
„ наплата	„ „	500	„	„	600—

Ова грешка исправила би се Рач. Исправака, овако:

¹⁾ При преносу збира једне стране на другу врло лако се може погрешна цифра пренети и тада се књиге не слажу, с тога у оваким случајевима треба прво преносе ревидирати.

Дугује		Рачун Исправака				Потражује	
1895				1895			
дец. 31	<u>Рач дом. меница</u>	дин	п	дец. 31	<u>Од Рач. стр мен.</u>	300	
	За свођење салда према попису	400			<u>„ Рач. Наплата</u>	100	
					За свођење салда по попису		
		<u>400</u>				<u>400</u>	

Речено је већ да се свако сторнирање и исправка за Главну Књигу мора прво књижити у Зборнику — Дневнику; те ће се тако и за горњу исправку књижити овако:

Рачун Исправака

Рачуну домаћих меница

за свођење сал. по попису ради исправ. дин. 400

Даље, сложеним ставом:

два дужника

Рачуну Исправака

за свођење салда по попису ради исправке

Рачун страних меница . дин. 300

Рачун наплата . . . . . „ 100 400

Из горњег примера види се јасно, да је књиговођа просто погрешно књижио на Рачун домаћих меница оно, што је требало књижити — нешто на Рач. страних меница, а нешто на Рач. Наплата. Рачун Исправка је изравнат, а то је знак да је поштено рађено; а да није изравнат, тада може да се посумња у савестан и поштен рад оних, који рукују новцем и овим меницама.

Овај прости пример наведен је само ради лакшег разумевања. Иначе се при овакој видљивој и доказаној грешци књижи исправка директно, а Рач. Исправака и не употребљава се, дакле овако :

два дужника

Рачуну домаћих меница

За свођење сал. по попису ради исправке

Рачун страних меница . . . . дин. 300

Рачун Наплата . . . . . „ 100 400

Са овим је исцрпена теорија двојног књиговодства, и сада ће мо прећи на практичан рад, ради бољег разумевања оног што је у теорији изложено и ради вежбања.

Примери, који следују, обухватиће све што је потребно за једну трговачку радњу. За сваки случај има по један пример, по коме се слични могу лако књижити.

Примери за практичан рад обухватиће:

I Пример. Оснивање радње и књига за исту по двојном књиговодству. За овај рад је узет онај исти пример из I. дела за просто књиговодство, ради упоређења оба ова начина (система).

II. Пример. Овај, кратки пример служи за углед при вођењу књига по двојном начину, и то за мању радњу, која не води Благајницу и Првобележницу, већ место ових, само Ручну Књигу, а из ове књижи непосредно у Дневник (дневно без збирања) па из овог дневно у Главну Књигу на фолије дотичних Рачуна.

III. Пример. За овај пример узето је оснивање једне друштвене (ортачке) радње, и то првог новембра 1895 год., а 31. децембра исте године ортаци се разортачују, т. ј. један иступа из радње, У овом примеру описан је закључак књиге оваке радње, подела добити и т. д.

У свима овим примерима објашњен је свестрано ток књижења до најмање ситнице, тако, да је оно, што је у теорији већ речено, у примерима поновљено. Овај је начин по стеченом искуству, најбољи да се што пре постигне циљ.

Сва три примера треба сваки који се овом књигом служио буде да изведе, да начини биланс, закључак и поновно отварање рачуна. Ко овако буде радио, тај ће се и користити овом књигом; јер само знање теорије, без вежбе не вреди. Књиговођа треба да зна радити и то брзо, тачно, сигурно и чисто и за то се и плаћа добро, а за само знање, без извежбаног и савесног рада никад се не награђују књиговође.

